

Kızıldeniz'e Odaklanan Güç Mücadelesi: Sebepler ve Aktörler

Öz

Akdeniz ile Hint Okyanusu'nu birbirine bağlayan Kızıldeniz, dünyanın en önemli su yollarından biridir. Daha çok Süveyş Kanalı özelinde ele alınmış olan bu deniz, deniz ticareti ve enerji aktarımı hususundaki rolüyle, jeopolitik ve jeoekonomik anlamda çok önemlidir. Doğu Afrika ile Ortadoğu'nun kesişim noktasında bulunan Kızıldeniz'in Hint Okyanusu'na açılım noktasında bulunan Bab-el Mendeb Boğazı'nın güvenliği ve kontrolü küresel ve bölgesel aktörleri ciddi bir mücadelenin içerisine itmiştir. Yemen ve Somali'deki istikrarsızlık ile Hint Okyanusu-Kızıldeniz bağlantısındaki deniz haydutluğu girişimleri de Kızıldeniz'in jeopolitik ve jeoekonomik önemi ile yakından ilgilidir. Bu bağlamda, bölge ülkelerinin dış politika stratejileri, küresel ve bölgesel aktörler ile ilişkileri ve hatta bu ülkelerdeki iç siyasal gelişmeler de Kızıldeniz odaklı rekabetten etkilenmekte ve aynı zamanda bu rekabeti etkilemektedir. Son dönemde, bu bölge özelinde en fazla üzerinde durulan husus ise çeşitli küresel/bölgesel aktörlerin bölge ülkelerinde elde ettiği askeri üslerdir. Hatta bu aktörlerin, çeşitli bölge ülkeleri özelinde üs elde etme mücadelesi içerisine girdiği de söylenebilir. Bölge ülkelerinin dış politika stratejilerine yön veren bölgesel ve içsel gelişmeler irdelenmeden ve bu gelişmelerin küresel aktörler tarafından nasıl kullanıldığı değerlendirilmeden, Kızıldeniz'deki güç mücadelesinin sebep, kapsam ve geleceğine dair betimlemeler yapmak mümkün değildir.

Anahtar Sözcükler: Enerji, Cibuti, Askeri üs, Eritre, El Şebab.

**Göktürk
Tüysüzoğlu**

Doç. Dr., Giresun
Üniversitesi, TR, gktrkt@
gmail.com.

Geliş Tarihi:04-04-2019
Kabul Tarihi:20-11-2019

The Struggle for Power in Red Sea: Causes and Actors

Abstract

The Red Sea, which connects the Mediterranean and the Indian Ocean, is one of the most important waterways in the world. Likewise, the Suez Canal is a sea-level waterway in Egypt, connecting the Mediterranean Sea to the Red Sea, is a very important geopolitical and geoeconomic location with its role in maritime trade and energy transportation. The security of and influence on the Bab-el Mendep Strait, located at the intersection of East Africa and the Middle East to the Indian Ocean, has drawn global and regional actors into a serious competition. The instability in Yemen and Somalia and the sea piracy attempts at the Indian Ocean are closely related to the geopolitical and geoeconomic importance of the Red Sea. In this context, foreign policy strategies of the countries in the region, relations with global and regional actors, and even domestic political developments in these countries are influenced by the Red Sea-oriented rivalry, which at the same time has an effect on the regional contention. Lately, the most important subject in the region is the military bases came into the possession of various global/regional actors. Therefore, it can be argued that these actors make every effort to obtain such bases in different regional countries. It is, however, not possible to make a description of the causes, scope, and future of the power struggle in the Red Sea without examining the regional and internal developments that shape the foreign policy strategies of the countries in the region and evaluating how these developments are used by global actors.

Keywords: Energy, Djibouti, Military Base, Eritrea, Al-Shabab.

**Göktürk
Tüysüzoğlu**

Assoc.Prof., Giresun
University, TR, gktrkt@
gmail.com.

Received:04-04-2019
Accepted:20-11-2019

بابسلا و نيبعلالا : ربحلا و ربحلا لوج قوفا عرص

ملخص

يعتبر البحر الأحمر الذي يربط البحر الأبيض المتوسط بالمحيط الهندي من أهم الطرق المائية في العالم. حيث هذا البحر الذي عادة ما تتم دراسته عبر قناة السويس مهم جدا من الناحية الجيو اقتصادية والجيو سياسية من حيث دوره في نقل الطاقة والتجارة البحرية. وقد أدى دافع التحكم بباب المندب الذي يقع في نقطة اتصال المحيط الهندي مع البحر الأحمر الذي يقع في نقطة اتصال الشرق الأوسط مع شرق أفريقيا الى دخول اللاعبين الدوليين والإقليميين في صراع السيطرة على هذا الممر البحري الهام. عدم الاستقرار والفوضى الموجودتان في اليمن والصومال ومحاولات القراصنة في نقطة اتصال البحر الأحمر بالمحيط الهندي مرتبطتان عن كنب بأهمية البحر الأحمر من الناحية الجيو اقتصادية والجيو سياسية. في هذا المنوال تتأثر استراتيجيات السياسة الخارجية لدى الدول الإقليمية وعلاقتها مع اللاعبين الإقليميين والدوليين والتطورات السياسية داخل هذه الدول من المنافسة المركزة على البحر الأحمر. ومن أهم المواضيع التي تم الوقوف عندها بالنسبة لهذه المنطقة هي القواعد العسكرية التي حصلت عليها الدول العالمية والإقليمية ضمن أراضي المنطقة. ويمكننا القول بأن هؤلاء اللاعبين قد دخلوا في صراع الحصول على قواعد عسكرية في دول المنطقة. ولا يمكننا وضع وصف حول مستقبل و نطاق و أسباب صراع السلطة في البحر الأحمر من دون البحث في التطورات الإقليمية و الداخلية التي تساهم في توجيه استراتيجيات السياسة الخارجية لدول المنطقة و تقييم كيفية استخدام هذه التطورات من قبل اللاعبين الدوليين.

الكلمات المفتاحية: الطاقة، جيوتي، القواعد العسكرية، الشباب

كوك تورك تويسوز أوغلو

الدكتور المشارك، جامعة جيسون، فرع العلاقات الدولية، البريد الإلكتروني:

gktrkt@gmail.com

Giriş

Hint Okyanusu'nu Süveyş Kanalı üzerinden Akdeniz'e bağlayan Kızıldeniz, kuzey-güney yönünde uzanan dar bir denizdir. Ortadoğu ile Doğu Afrika arasında bulunan Kızıldeniz'in en önemli özelliği, Asya'yı Avrupa'ya ve Atlantik Dünyası'na bağlayan en kısa ve maliyetsiz su yolu olmasıdır. Zira Kızıldeniz ve bu denizin Akdeniz'e açılımını sağlayan Süveyş Kanalı olmasaydı, Avrupa'dan ve Atlantik Okyanusu'ndan gelen gemiler, Afrika'nın güneyindeki Ümit Burnu'ndan dolaşarak Hint Okyanusu'na ulaşacak ve ciddi bir zaman kaybına ve maliyete katlanmak zorunda kalacaktı. Güneydoğu Asya ile Avrupa arasındaki ticaret hacmi ve başta Çin, Japonya ve Hindistan olmak üzere Asya'daki dev ekonomilerin Ortadoğu'yla olan ticari ve enerji odaklı bağlantıları hesaba katıldığında, Kızıldeniz'in önemi çok daha iyi anlaşılmaktadır.

Kızıldeniz çevresindeki bölgelerde/ülkelerde genel itibarıyla siyasal istikrarsızlık ve hatta iç savaflara varan çatışmalar görülmektedir. Bu gerçeklik, son dönemde kayda değer bir biçimde gözler önüne serilmiş durumdadır. Yemen'deki iç savaş, Somali'de devlet egemenliğinin bir türlü konsolide edilememesi, siyasal ayrılıkçılık girişimleri ile El Kaide ve DEAŞ'ın bölgede varlık gösteriyor olması, çatışma iklimini besleyen önemli sorunlar olarak değerlendirilebilir. Fakat bu çatışma iklimini besleyen esas neden, bölgenin jeopolitik ve jeoekonomik anlamda taşıdığı önemdir. Küresel ve bölgesel aktörler, Kızıldeniz'in dünya ticareti, enerji ulaştırması ve taşımacılık ağları bağlamında taşıdığı önemin farkında oldukları için, çeşitli bölge devletlerini ya da bu devletlerde bulunan çeşitli aktörleri, kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışmaktadır. Bu süreç, etnik ya da dinsel/mezhepsel bağlamda kurgulanan iç çatışmalar aracılığıyla yürüyen/yürütülen vekalet savaşları üzerinden yürütülebildiği gibi, farklı ülkelerin birbirleriyle olan tarihsel, siyasal ya da ekonomik anlaşmazlıkları aracılığıyla da işletilebilmektedir.

Son dönemde, küresel ve bölgesel aktörlerin Kızıldeniz çevresine nüfuz edebilmek ya da bölgedeki gelişmeleri daha yakından izleyebilmek amacıyla yürürlüğe koydukları en önemli uygulama ise bölge ülkelerinde "askeri üs" imkanları elde edebilmektir. Özellikle ticari işleyiş ve enerji iletimi anlamında Kızıldeniz'e ciddi anlamda bağımlı olan Çin'in bölgede üs elde etmesi, Kızıldeniz'deki stratejik erimli mücadeleyi bir kez daha gündeme getirmiştir. Bu bağlamda, bölgede üs elde eden ya da etmeyi amaçlayan çeşitli aktörler üzerinde durulması ve bu ülkelerin hamlelerinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, öncelikle Kızıldeniz'in önemini artıran faktörler üzerinde durulacaktır. Sonrasında ise, farklı küresel/bölgesel aktörlerin bölgeye ilişkin yaklaşımları ve özellikle de üs elde etme girişimleri hakkında bilgi verilecektir. Son olarak ise, bu girişimlerin bölge ülkelerine ne tür yansımaları olabileceği değerlendirilecektir.

1. Kızıldeniz'in Önemi Artıran Faktörler

Arap Yarımadası ile Afrika Boynuzu arasında kuzey-güney yönlü uzanan Kızıldeniz, güneyde Bab-el Mendeb Boğazı ile Hint Okyanusu'na açılırken, kuzeyde ise Süveyş Kanalı aracılığıyla Akdeniz'e bağlanmaktadır. Kızıldeniz Bölgesi, Ortadoğu ve Afrika'dan 20 kadar ülkeyi kapsamaktadır. Hatta bu bölgenin, dünyanın en hızlı büyüyen ve kaynakları en az kullanılmış bir alanı oluşturduğuna ilişkin analizler de yapılmaktadır.¹ BM tarafından yapılan hesaplamalara göre, önümüzdeki 35 yıl içerisinde bölgenin nüfusunun 2 katından fazla bir artış göstererek 620 milyondan 1.3 milyara yükseleceği düşünülmektedir. Aynı hesaplamalarda, Kızıldeniz kıyısında konumlanan limanlarda da yüksek bir şehirleşme hamlesiyle ekonomik anlamda gelişkin bir nüfusun ya da görünümün yaratılacağı belirtilmektedir. Bu süreçte, bölgenin üreteceği toplam GSYH (GDP)'nin de üç katından fazla yükseleceği ve 1.8 trilyon dolardan 6.1 trilyon dolara ulaşacağına ilişkin analizler de yapılmaktadır. Bugün itibarıyla Kızıldeniz Bölgesi içerisinde kabul edilen Ortadoğu ve Afrika ülkelerinin dünya toplam ticareti içerisindeki payı %9'dur. Bu oranın ise 2050 yılına gelindiğinde fazlaca değişmesi beklenmemekte ve %10'a ulaşabileceği belirtilmektedir.²

Bugün itibarıyla dünya toplam ticaretinin %13'lük bir bölümü Kızıldeniz aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.³ Oldukça yüksek olduğu ifade edilebilecek bu oranın oluşmasında, Basra Körfezi ve çevresinde konumlanmış Ortadoğu ülkelerinin Avrupa'ya ve Atlantik bölgesine sattığı petrolün Kızıldeniz üzerinden taşınması önemli bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra, başta Çin, Japonya ve Hindistan olmak üzere Asya-Pasifik ülkelerinin Avrupa ve Atlantik Bölgesi'ne yaptıkları ihracat da Kızıldeniz rotası üzerin-

¹ Fahd Al Rasheed, "Red Sea-Artery of Global Trade", *Arab News*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <http://www.arabnews.com/columns/news/879221>.

² Ibid.

³ Nabih Bulos, "Saudi Arabia Hopes Naval Exercises in the Red Sea Lead to Greater Clout in East Africa", *The Los Angeles Times*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <https://www.latimes.com/world/middleeast/la-fg-saudi-arabia-red-sea-20190112-story.html>.

den sağlanmaktadır.⁴ Kızıldeniz'in aynı zamanda önemli bir turizm merkezi olduğu gerçeğini de göz önünde bulundurduğumuzda, bu bölgede oluşan gemi trafiği çok daha rahatlıkla hesaplanabilir.

EIA'nın 2016 yılı istatistiklerine göre, Bab-el Mendeb Boğazı'ndan geçerek Kızıldeniz'e giren ham petrol ve işlenmiş petrol ürünleri miktarı, günlük 4.8 milyon varildir. Bu oran, 2011'deki 3.3 milyon varillik taşınan petrol ile kıyaslandığında 5 yıl içerisinde ciddi bir artışın gerçekleştiği ortadadır.⁵ Bu bağlamda, Aden Körfezi-Bab-el Mendeb bağlantısının ne denli stratejik bir değer taşıdığı açıktır.

Küresel enerji pazarları ve dünya ticareti açısından bu denli kritik bir öneme sahip olan Kızıldeniz'in, gerek bölgede yer alan aktörler, gerekse de bölgeyle yakından ilgilenmek "zorunda" olan küresel aktörler açısından önemi ortada olduğuna göre, Kızıldeniz çevresinde yaşanan bazı siyasal gelişmelerin de bu su yoluyla ilişkili olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira bu gelişmeler, Kızıldeniz odaklı enerji ve ticaret girişimlerini olumsuz yönde etkileme potansiyeline haizdir. Bu sorunlardan en önemlisi, Kızıldeniz'in Hint Okyanusu'na açıldığı bölgede görülen "deniz haydutluğu" girişimleri olmuştur. Özellikle Somali ve Aden Körfezi açıklarında görülen bu girişimler, ticaret gemileri ile tankerlerin korunması gerekliliğini ortaya koymuştur. Somali'de devlet otoritesinin çökmüş olmasından dolayı Mogadişu'nun deniz korsanlığı eylemleriyle mücadele edememesi, uluslararası aktörleri konuyla ilgili kolektif tedbir almaya itmiştir. Haziran 2008'den itibaren, BM kararıyla, bölgenin güvenliğinin sağlanması ve deniz haydutluğu ile mücadele gerekçesiyle farklı uluslararası aktörlerin Somali karasularında ve Hint Okyanusu-Aden Körfezi bağlantısında askeri devriye yapmalarına izin verilmiştir.⁶ BM'nin bu kararının ardından, özellikle NATO'nun ve ardından da AB'nin (EUNAVFOR Atlanta) bölgede deniz haydutluğu ile mücadele etmeye başladığını görüyoruz. Bu konuda bugüne kadar ciddi anlamda mesafe alınmıştır.⁷ ABD'nin ve AB'nin EUNAVFOR Atlanta Misiyonu'na katılan çeşitli ülkelerin Cibuti merkezli olarak yürüttükleri mücadelenin yanı sıra,

⁴ Jagannath P.Panda ve Titlu Basu, *China-India-Japan in the Indo-Pacific: Ideas, Interests and Infrastructure*, New Delhi: Pentagon Press, 2018.

⁵ "Three Important Oil Chokepoints Are Located Around the Arabian Peninsula", *EIA*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=32352>.

⁶ Abbas Daher Djama, "The Phenomenon of Piracy off the Coast of Somalia: Challenges and Solutions of the International Community", *Oceans and the Law of the Sea*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, http://www.un.org/depts/los/nippon/unnnf_programme_home/fellows_pages/fellows_papers/djama_1112_djibouti.pdf.

⁷ Carmen Gebhard, "The Two Faces of EU-NATO Cooperation: Counter Piracy Operations off the Somali Coast", *Cooperation and Conflict* 50, No. 1 (2014): 107-127.

Çin başta olmak üzere bölgeyle ilgili olan farklı aktörlerin de BM nezdinde alınan karara uygun olarak bölgede savaş gemileri konuşlandırmaları, ticaret gemilerinin güvenliği hususunda 2008’den çok daha iyi bir konuma gelinmesine yardımcı olmuştur.

Kızıldeniz Bölgesi’nin güvenliğine olumsuz yönde etki eden en önemli faktörlerden biri, Afrika Boynuzu’nun en kritik noktasında bulunan Somali’de devlet otoritesinin çok zayıf olmasıdır. Siad Barre’nin devrilmesinden sonra ülkenin geniş kapsamlı bir iç savaşa sürüklenmesi ve bu süreçte devlet aygıtının çökmüş olması, çok geniş topraklara sahip Somali’de çok sayıda “savaş lordu” ve yerel otoritenin oluşmasına yol açmıştır. Bu durum, gerek ülke topraklarında, gerekse de Somali kıyılarında istikrarı ve güvenliği ortadan kaldırmıştır. Somaliland ve Puntland özelinde beliren ayrılıkçı girişimlerin yanı sıra,⁸ BM gözetiminde federal bir biçimde yeniden örgütlenmeye çalışılan Somali hükümetinin ekonomik, askeri ve siyasal açıdan güçsüz olması ve toplumsal anlamda gerekli meşruiyeti tam manasıyla sağlayamaması da önemlidir. Nitekim Somaliland, kendi bölgesinde siyasal istikrarı sağlayabildiği gerekçesiyle Mogadişu ile bağları koparmış durumdadır. Farklı toplumsal gruplar arasında yaşanan siyasal mücadelenin yanı sıra, radikal Selefizme yaslanan El Şebab’ın ülke çapında gerçekleştirdiği terör eylemleri Somali’nin Mogadişu’da güvenliği sağlama hususunda dahi yeterince başarılı olamamasına yol açmaktadır.⁹ Afrika Birliği’nin Somali’de istikrarı ve güvenliği sağlayabilmek adına oluşturduğu çok uluslu askeri gücü AMISOM ile ABD’nin Afrika’daki askeri misyonu AFRICOM, El Şebab ile mücadelede ön plana çıkmaktadır.¹⁰ Bu misyonların amacı, hem Somali’deki El Şebab etkinliğini ortadan kaldırmak hem de bu örgütün terör faaliyetlerinin komşu ülkelere ve Afrika Boynuzu’na yayılmasına engel olmaktır. Özellikle Türkiye’nin de ekonomik, diplomatik ve askeri eğitim anlamında yoğun destek verdiği Mogadişu’daki hükümetin başarısı, Kızıldeniz çevresinde istikrarın ve güvenliğin sağlanmasında çok önemli bir unsur olacaktır. Ne var ki, El Şebab ve türevi terör örgütlerinin günümüz konjonktüründe çok etkili bir dış politika stratejisi olarak kullanılan “vekalet savaşları” bağlamında değerlendiril-

⁸ Redie Bereketeab, “Self-Determination and Secessionism in Somaliland and South Sudan”, *Nordiska Afrika Institutet*, Discussion Paper 75 (2012): 1-37.

⁹ Jason C. Mueller, “The Evolution of Political Violence: The Case of Somalia’s Al-Shabaab”, *Terrorism and Political Violence* 30, No. 1 (2018): 116-141.

¹⁰ Seth G. Jones et al., “Counterterrorism and Counterinsurgency in Somalia”, *RAND Corporation*, Erişim Tarihi 19 Şubat 2019, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1500/RR1539/RAND_RR1539.pdf.

lebildiklerini de unutmamak gerekir.¹¹ Bu minvalde, Aden Körfezi'nin tam karşısında konumlanan Somali'nin istikrarı, bölgede yaşanacak gelişmelere ve bölgeyi kontrolüne almayı hedefleyen farklı aktörlerin çıkarları ile hamlelerine bağlı olarak değişebilecektir.

Kızıldeniz'de bölgesel istikrarı olumsuz etkileyen ve özellikle son dönemde tüm gözlerin bu bölgeye çevrilmesine yol açan gelişme ise Yemen'deki iç savaş olmuştur. Arap Baharı olarak adlandırılan sürece paralel olarak Yemen'deki toplumsal/siyasal huzursuzluğun artması ve ülkenin en temel meselesi olan mezhepsel kimliğe içkin siyaset bölünmüşlüğü konsolide olması, uzun yıllardır bu ülkeyi yöneten Ali Abdullah Salih'in otoriter yönetiminin devrilmesiyle büyük çaplı bir iç savaşa evrilmiştir. Bu mücadele, İran'dan destek aldığı ifade edilen Şii mezhebinin Zeydilik koluna mensup Husiler ile Salih'in ardından iktidarı devralan ve ülkenin "meşru" hükümeti olarak addedilen Mansur Hadi'nin başkanlığındaki Sünni yönetim arasında cereyan etmektedir. Yemen'deki iç savaş, yerel bir mücadele gibi görülüyor olmasına karşın, özellikle 2015'ten itibaren bölgesel bir krize dönüşmüştür.¹² Zira bu tarihte, Suudi Arabistan ve BAE önderliğindeki Arap koalisyonu Husilere karşı Abdurabbu Mansur Hadi kontrolündeki Yemen Ordusu'na fiili olarak askeri destek vermeye başlamıştır. Zaten bu tarihten itibaren de mücadelenin yoğunlaştığını ve çok daha kanlı bir görünüme büründüğünü biliyoruz. Riyad'ın bu iç savaşa müdahil olmasının en önemli sebebi ise, Husiler özelinde İran'ın, Suudi Arabistan sınırına konumlanıyor olması ve böylece Riyad'ın "güvenlik kuşağı" olarak gördüğü Yemen'i kaybetme endişesi duymaya başlamasıdır. İran'ın Husilerin önderlerine Kum şehrinde uzun bir süredir dini/ideolojik eğitim veriyor olması ve Devrim Muhafızları'na bağlı Kudüs Gücü'nün Yemen topraklarındaki etkinliğinin yanı sıra, Husilere silah taşıdığı belirtilen çeşitli İran gemilerine dair haberler, Suud yönetimini, Husiler konusunda önlem almaya itmiştir.¹³ Riyad'ın, Tahran ile olan bölgesel rekabeti ve mezhep temelli anlaşmazlığı göz önünde bulundurulduğunda, İran destekli Husilerin Yemen'de kontrolü ele geçiriyor olmasının Suud yönetimi açısından ne denli olumsuz olduğu anlaşılabilir. Bir diğer husus ise, Yemen'deki değişimin, Suudi Arabistan vatandaşı

¹¹ Andrew Mumford, "Proxy Warfare and the Future of Conflict", *The RUSI Journal* 158, No. 2 (2013): 40-46.

¹² Stacey Philbrick Yadav, "Fragmentation and Localization in Yemen's War: Challenges and Opportunities for Peace", *Crown Center For Middle East Studies*, Middle East Brief, No. 123 (2018).

¹³ "Iranian Support Seen Crucial For Yemen's Houthis", *Reuters*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <https://www.reuters.com/article/us-yemen-houthis-iran-insight/iranian-support-seen-crucial-for-yemens-houthis-idUSKBN0JT17A20141215>.

olan ve ülkenin en önemli petrol rezervlerinin bulunduğu Katif Eyaleti'nde yaşayan, fakat Riyad tarafından siyasal ve sosyo-kültürel baskı altında tutulan Şii nüfusun "değişim" talebini güçlendirebilecek olmasıdır.¹⁴ Kendi toprakları içerisinde ayrılıkçı bir eğilimin kuvvetlenmesini istemeyen Suud yönetimi, Yemen'de Husilerin kazanmasını önleyerek, bu meselenin, kendi sorunlu bölgesi için bir emsal oluşturmasını engellemeye çalışmaktadır. Husilerin, Hadi yönetimine destek veren Suudi Arabistan topraklarına yaptıkları roket saldırıları ve İran'ın, Aden Körfezi ve Bab-el Mendeb Boğazı'nı kontrol eden Yemen'de büyük bir nüfuz ve hatta üs kazanması endişesi,¹⁵ Riyad'ı, Yemen'deki iç savaşa müdahil olmaya itmiştir. Bu çerçevede de, başta bölgesel partneri BAE ve çeşitli Körfez emirlikleri ile Mısır başta olmak üzere birçok ülke, İran'ın bölgede etkin bir güç olmasını engellemek ve Hadi hükümetini desteklemek için Suudi Arabistan'ın oluşturduğu Husi karşıtı uluslararası koalisyonla katılmıştır. ABD, İngiltere ve birçok Batılı ülke de bu koalisyonun faaliyetlerinin İran'ı sınırlandırma girişimine olumlu yönde katkı edeceğini ifade ederek desteklemektedir.

El Kaide ve ona bağlı grupların etkinliği de küresel/bölgesel aktörlerin Kızıldeniz'deki gelişmelere doğrudan müdahil olma istekliliği içerisine girmesine yol açmaktadır. Somali'deki El Şebab etkisi uzunca bir süredir bilinen ve daha önce de belirtildiği üzere başta AMISOM ve AFRICOM olmak üzere çeşitli misyonların ve aktörlerin mücadele ettiği bir sorundur. Benzer bir şekilde, Yemen'in doğusunda uzunca bir süredir varlık gösteren El Kaide de ülkedeki iç savaşa paralel olarak eylemliliğini artırmıştır.¹⁶ Yemen'in güneyi ve Aden Körfezi'ne açılan bölgede belirebilecek ve uluslararası ticareti olumsuz yönde etkileyebilecek El Kaide varlığını ortadan kaldırmak ya da güçsüz kılabilmek için, özellikle ABD'nin Cibuti'deki üssü aracılığıyla mücadeleyi yoğunlaştırdığını ve "insansız hava araçları" kullanımıyla Yemen'de çeşitli operasyonlar yaptığını biliyoruz. Suudi Arabistan önderliğindeki uluslararası koalisyon da hava saldırılarıyla bu hususta etkin bir biçimde kullanılmaya çalışılmaktadır. El Kaide etkinliğinin görüldüğü bir diğer alan da Kızıldeniz'in Akdeniz'e bağlandığı Süveyş Kanalı'nın geçtiği Sina Yarımadası'dır. Bu bölgede, son dönemde, İslami Mağrib El Kaidesi

¹⁴ Mat Nashed, "Fearing Execution, Saudi Shia Are Forced Into a Life in Hiding", *Middle East Eye*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <https://www.middleeasteye.net/news/fearing-execution-saudi-shia-are-forced-life-hiding>.

¹⁵ Thomas Juneau, "Iran's Policy Towards the Houthis in Yemen: A Limited Return on a Modest Investment", *International Affairs* 92, No. 3 (2016): 647-663.

¹⁶ Maria-Louise Clausen, "Islamic State in Yemen-A Rival to al-Qaeda?", *Connections: The Quarterly Journal* 16, No. 1 (2017): 50-62.

(AQIM) adıyla eylemler gerçekleştiren radikal Selefi hareketlerle mücadele anlamında Mısır Ordusu'nun yoğun bir çaba gösterdiğini görüyoruz.¹⁷ Ne var ki, gerek Yemen'deki, gerekse de Mısır'daki El Kaide eylemliliğiyle mücadele hususunda yeterince başarılı olunabilmiş değildir.

Kızıldeniz'in bu denli gündemde olmasına neden olan önemli hususlardan biri de Ortadoğu'daki bölgesel kutuplaşma ve rekabettir. Yemen'deki iç savaş ekseninde de belirtildiği üzere, Suudi Arabistan ve BAE ile Körfez'deki müttefiklerinin İran ile olan "mezhep" temelli mücadelesi, özellikle ABD ve İsrail tarafından da hararetle desteklenmektedir. Hatta Donald Trump'ın başkanlık dönemiyle birlikte, İran karşıtı bu koalisyonun "Arap NATO"su tarzı bir askeri örgüte de sahip olabilmesi yönünde çalışmalar da yapılmaktadır.¹⁸ Mısır ve Ürdün gibi önemli devletlerin de içerisinde olacağı bu ittifakın, Tahran'ın Suriye, Irak, Yemen ve Lübnan'daki artan etkinliğine karşı mücadele etmesi ve İran etkinliğinin Hürmüz Boğazı'nın dışına taşması engellenmeye çalışılmaktadır. Son dönemde, bu rekabete eklenen bir diğer sorun ise Suudi Arabistan ile Katar arasında yaşanan sorundur.¹⁹ Doha'nın Müslüman Kardeşler'e yakın durduğu ve İran'a karşı oluşturulmaya çalışılan bölgesel cepheye yer almak istememesi gibi nedenlerle Suudi Arabistan tarafından ticari, siyasal/diplomatik ve hatta askeri açıdan cezalandırılmak istenmesi, bölgede ciddi bir gerginliğe neden olmuştur. Hem İran hem de Katar ile yakın ticari, ekonomik ve siyasal ilişkiler kurmuş olan Türkiye'nin, Suudi Arabistan'ın bu iki ülkeye karşı giriştiği eylemlere destek vermemesi ve hatta açık bir şekilde (askeri üs ve gıda yardımı) Doha'nın yanında olduğunu belirtmesi, Riyad ile Ankara arasındaki gerginliği de artırmıştır.²⁰ Türkiye'nin, özellikle Suriye'deki gelişmeler dolayısıyla ABD ile ilişkilerinin iyi durumda olmaması, İsrail ile Mavi Marmara'dan bu yana devam eden sorunlar ve Mısır'daki Sisi yönetimine karşı çıkıyor olması gibi nedenler de Riyad'ın bu ülkelerle olan müttefiklik bağları (İsrail ile resmi anlamda değil) veri olarak alındığında, Türkiye'yi bölgesel kamplaşmanın bir parçası haline

¹⁷ Sergei Boeke, "Al-Qaeda in the Islamic Maghreb: Terrorism, Insurgency or Organized Crime?", *Small Wars and Insurgencies* 27, No. 5 (2016): 914-936.

¹⁸ Andrew Miller ve Richard Sokolsky, "Arab NATO: An Idea Whose Time Has Not (And May Never) Come", *Carnegie Endowment For Peace*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://carnegieendowment.org/2018/08/21/arab-nato-idea-whose-time-has-not-and-may-never-come-pub-77086>.

¹⁹ Talha Köse ve Ufuk Ulutaş, "Regional Implications of the Qatar Crisis: Increasing Vulnerabilities", *SETA Perspective* 31 (2017): 1-6.

²⁰ Bülent Aras ve Pınar Akpınar, "Turkish Foreign Policy and the Qatar Crisis", *Istanbul Policy Center*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2017/08/Turkey-QatarPolicyBrief_Aras_Akpınar.pdf.

getirmektedir.²¹ Türkiye ve İran'ın, Rusya ile de yakın ilişkiler kurmuş olması, Ortadoğu geneline etki eden ve Kızıldeniz'e de yansımaları olacak gerginliğin önemli bir parçasıdır. Nitekim Riyad, Abu Dabi ve Washington'un yanı sıra, Moskova, Ankara ve Yemen özelinde Tahran'ın da Kızıldeniz'e kıyısı olan ülkelerde askeri üs ya da siyasi/ekonomik nüfuz yaratmaya çalıştığını görüyoruz.

Bölgenin iki önemli ülkesi Etiyopya ile Eritre arasında 1998-2000 yılları arasında yaşanan savaşın ardından, Temmuz 2018'de imzalanan anlaşma neticesinde diplomatik ve ticari ilişkilerin yeniden başlaması ve Eylül 2018'de de iki ülke arasındaki sınır kapılarının açılması, Kızıldeniz'in batısında ciddi bir değişim işaretidir.²² Özellikle BAE ve Suudi Arabistan'ın önemli bir çaba gösterdiği ve ABD tarafından da hararetle desteklenen bu çabanın gerisinde,²³ Kızıldeniz'e yansıyan önemli bir istikrarsızlık kaynağını ortadan kaldırmak vardır. Bu hamle, aynı zamanda, Cibuti aracılığıyla denize açılım sağlayan Etiyopya'ya Eritre üzerinden de Kızıldeniz'e açılım fırsatı verecektir. Eritre ise ülkede bulunan BAE üssünün yanı sıra, Etiyopya ve Rusya'nın da kendi topraklarında üs kurmak istemeleri nedeniyle oldukça stratejik bir görünüme kavuşacaktır. Washington, Moskova ve Addis Ababa arasındaki tarihsel arka plana da haiz yakınlığın bilincinde olduğu için, Etiyopya ile iyi ilişkilere sahip olabilmek ve Eritre'de kurulabilecek üs üzerinden Rusya'nın bu ülkeye de nüfuz etme girişimini yakından izlemek amacıyla Etiyopya-Eritre İlişkileri'nin düzelmesi sürecinde destekleyici bir rol oynamıştır.

Federal bir ülke olan Sudan'daki toplumsal huzursuzluk ve Ömer El Beşir'in yönetim anlayışına karşı ülkenin farklı bölgelerinde geniş çaplı eylemler düzenlenmesi,²⁴ uzunca bir süredir Darfur Krizi nedeniyle ABD ve Batılı ülkelerle sorun yaşayan Hartum'un Rusya ile askeri, Çin ile de ekonomik/ticari anlamda yakın ilişkiler geliştirmesine neden olmaktadır. El Beşir hükümeti, finansal yardım aldığı Suudi Arabistan ile de yakın ilişkiler içerisinde olmasına karşın, son dönemde bölgeyle ilgilenmeye başlayan Türkiye'ye de Kızıldeniz'e açılan Sevakin Adası'nda ileride askeri bir üsse dönüştürülebilecek bir liman yapımı ve restorasyon işi vermiştir. Üstelik

²¹ Shira Efron, "The Future of Israeli-Turkish Relations", *RAND Corporation*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR2400/RR2445/RAND_RR2445.pdf.

²² Benjamin Yoel, "The Ethiopia-Eritrea Peace Deal: Why Now?", *Ifriqiya Africa Research Program* 4, No. 5 (2018): 1-6.

²³ Ibid.

²⁴ "Fresh Protests in Sudan Call For Ouster of Omar al-Bashir", *News24*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://www.news24.com/Africa/News/fresh-protests-in-sudan-call-for-ouster-of-omar-al-bashir-20190213>.

Katar da bu noktada Türkiye'ye finansal destek vermektedir. Sudan'ın hamleleri, Kızıldeniz'deki güç dengelerinin Hartum tarafından göz önünde bulundurulduğunu göstermektedir.

Çin'in Kızıldeniz odaklı planları ve hamleleri de bölgedeki rekabeti artıran ve gelecekte en fazla konuşulacak olan hususlardan biridir. Pekin, "Tek Kuşak, Tek Yol" projesi ekseninde Kızıldeniz'i çok önemli bir rota olarak görmektedir. Nitekim bu ülkenin, AB ve Akdeniz pazarlarına yaptığı mal ihracatının ve hatta Doğu Afrika ile yürüttüğü ticaretin önemli bir bölümü Kızıldeniz üzerinden ya da bu bölgedeki limanlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Pekin'in önümüzdeki süreçte gerçekleştirmek istediği en önemli projelerden biri, Tek Kuşak, Tek Yol inisiyatifinin bir parçası olacak şekilde, Kızıldeniz'i Akdeniz'e bağlayacak kuzey-güney yönlü bir demiryolu ağı inşa etmektir. Yunanistan'ın Pire ve İsrail'in Hayfa limanlarının işletmesini devralan Pekin, İsrail'in Kızıldeniz'deki Eilat limanından başlatılacak Red-Med (Kızıldeniz-Akdeniz) demiryolu aracılığıyla Hayfa'ya uzanacak bir hat inşa etmek, oradan da deniz yolu ile Pire'ye ulaşmak istemektedir. Çin, bu proje ekseninde Kızıldeniz'den Ölüdeniz'e su aktarımı sağlayacak bir boru hattı da inşa ederek İsrail, Ürdün ve Filistin'in içme suyu sıkıntısına çözüm olabilecek bir adım atmaya hedeflemektedir.²⁵ Hiç şüphesiz, bu adım Red-Med Projesi'nin tamamlayıcısı olarak "insani" bir adım olarak görülecektir. Çin'in, Aden Körfezi ve Hint Okyanusu açıklarındaki deniz haydutluğu girişimleriyle mücadele amacıyla bölgede deniz unsurları bulundurduğu ve Doğu Afrika'daki (özellikle de Güney Sudan) BM gözetiminde yürütülen barışı kurma ve koruma operasyonlarına askeri destek verdiği de göz önünde bulundurulduğunda, Pekin'in çok önemli bir Kızıldeniz aktörü olduğu anlaşılabilir. Çin, 2017 itibarıyla Cibuti'de 10 bin kişilik ilk deniz aşırı üssünü kurmuş, Cibuti, Eritre ve Somali'de de çeşitli limanların işletmelerini devralmıştır. Etiyopya-Cibuti demiryolunu modernize ederek hem bölgenin hammadde kaynaklarını kendisine çekip hem de ihracat mallarını Doğu Afrika'ya daha rahat şekilde ulaştırmaya çalışan Pekin, çeşitli hızlı tren projeleriyle bölgedeki varlığını konsolide etmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, Kızıldeniz'e ilişkin stratejik değerlendirmelerde ve bölgesel rekabet ekseninde, Çin'in çok önemli bir rolü olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir.

²⁵ George N. Tzopoulos, "Greece, Israel and China's Belt and Road Initiative", *BESA Mideast Security and Policy Studies* 139 (2017): 23-30.

2. Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Kızıldeniz Stratejileri

Bu bölümde, bölgedeki gelişmeleri yönlendirmeye çalışan ve aynı zamanda bölgede yaşanan gelişmelerden etkilenmesi beklenen bazı aktörler hakkında değerlendirmelerde bulunulacaktır. Bu bağlamda, göz önünde bulundurulacak ayırıcı unsur ise bölgede askeri üsse sahip olan ya da üs elde etmeye çalıştığı bilinen ülkeler olacaktır.

2.1. ABD

11 Eylül Saldırıları'nın ardından, "teröre karşı savaş" mottosuyla harekete geçen Washington, aynı zamanda Fransa'nın da askeri üssünün bulunduğu Cibuti'deki Camp Lemonnier'de bir üs oluşturmuştur.²⁶ Aslında Fransa tarafından oluşturulmuş olan üsün, büyük bir bölümünün ABD'ye tahsis edilmiş olduğu da ifade edilebilir. Fransa ile ABD, Camp Lemonnier'den eşgüdüm içerisinde yararlanmaya çalışmaktadır. Washington, Camp Lemonnier'deki üste bir bölümü özel kuvvetler mensubu 4 bin kadar asker ile saldırı jetleri, askeri kargo uçakları ve Camp Lemonnier'e bitişik Chabelley Havalimanı'nda insansız hava araçları konuşlandırmıştır.²⁷ Aynı zamanda, Cibuti'deki Ismail Omar Guelleh hükümeti ile yapılan anlaşma uyarınca, bu ülkeye yıllık 63 milyon dolarlık bir ödeme yapılmaktadır.²⁸ ABD'nin önümüzdeki 20 yıl boyunca da bu üssü kullanacağı düşünülmektedir. Çok sayıda askeri üsse ev sahipliği yapan Cibuti'de açılmış olan en büyük askeri yerleşke olan ABD'nin Camp Lemonnier Üssü, aynı zamanda bu ülkenin Afrika Kıtası'nda her daim açık olan tek üssüdür. ABD, bu üssü açarken, "teröre karşı savaş" sloganını ön planda tutmuştur. Bu noktada, özellikle Yemen'deki El Kaide unsurları ve Somali'deki El Şebab ile mücadele Washington tarafından sürekli olarak işlenmektedir. Chabelley Havalimanı'nda konuşlanmış olan "insansız hava araçlarının, özellikle Yemen'deki El Kaide unsurlarına yönelik sıklıkla kullanıldığı da bilinmektedir."²⁹

²⁶ Abdi Latif Dahir, "How a Tiny African Country Became the World's Key Military Base?", *Quartz*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://qz.com/africa/1056257/how-a-tiny-african-country-became-the-worlds-key-military-base>.

²⁷ T.Terpstra, "It's Getting Really Crowded Around Djibouti City", *Medium*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://medium.com/@TTerpstra/its-getting-really-crowded-around-djibouti-city-7d7b8d9fb19c>.

²⁸ "US Secures 10 Year Deal For Djibouti Base", *Al Jazeera*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://www.aljazeera.com/news/americas/2014/05/us-secures-10-year-deal-djibouti-base-20145655315274469.html>.

²⁹ Nick Turse, "The Stealth Expansion of a Secret US Drone Base in Africa", *The Intercept*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://theintercept.com/2015/10/21/stealth-expansion-of-secret-us-drone-base-in-africa>.

Somali özelinde ise ABD'nin Afrika'daki askeri varlığı olan AFRICOM'a bağlı kuvvetlerin, Afrika Birliği tarafından oluşturulmuş Somali Misyonu AMISOM ile eşgüdüm içerisinde eylemlilik gösterebilmek amacıyla Camp Lemonnier'i kullandığı ifade edilmektedir.

Ne var ki, ABD'nin Camp Lemonnier'de bulunmasının tek nedeni, "teröre karşı savaş" gerekçesiyle Yemen ve Somali'deki terör örgütlerine karşı mücadele değildir. Hint Okyanusu açıkları ile Aden Körfezi çevresinde görülen "deniz haydutluğu" girişimleriyle mücadele çerçevesinde, BM kararı çerçevesinde NATO aracılığıyla gerçekleştirilen operasyonlar ve EUNAVFOR Atlanta Misyonu'yla koordinasyon ve destek gibi hususlar da Washington tarafından Kızıldeniz eksenindeki varlığına bir anlam katabilmek amacıyla ortaya konmaktadır. Tabi ki, bu bölgede askeri üs bulundurmanın görünen sebeplerinin yanında, stratejik bir bağlama sahip görünmeyen faktörler de bulunmaktadır. Bunlardan en önemlilerinden biri, Yemen'deki İran destekli Husi yönetimine karşı bölgesel bir caydırıcılık yaratmak ve Riyad liderliğindeki uluslararası koalisyona Yemen'deki operasyon çerçevesinde gerektiği takdirde destek verebilmektir. İran'ın Aden Körfezi'nde bir köprü başı elde etmesi, ABD tarafından kabul edilemez bir bölgesel gelişme olarak görülmektedir. Bir diğer önemli husus, Washington ile ciddi bir anlaşmazlık yaşayan Ömer El-Beşir liderliğindeki Sudan'ı kontrol altında tutabilmek ve varlığını bu ülkeye hissettirebilmektir. Nitekim El-Beşir hükümetinin Çin ve Rusya ile olan ekonomik, ticari ve hatta askeri bağları Washington'da ciddi bir rahatsızlık yaratmaktadır.³⁰ Eski bir SSCB müttefiki ve günümüzde de Rusya ve Çin ile yakın ilişkileri olan, aynı zamanda Doğu Afrika'nın demografik ve ekonomik anlamda en önemli ülkesi görünümündeki Etiyopya'yı yakından izlemek de ABD açısından Kızıldeniz'deki askeri varlığını anlamlı hale getiren faktörlerden biridir.³¹ Nitekim Kızıldeniz'e çıkışı olmayan bu ülkenin, ABD Üssü'nün bulunduğu Cibuti ile Eritre üzerinde etkinlik kurmaya çalıştığı bilinmektedir. Bu hususta da Çin'in Addis Ababa'ya destek olmaya çalıştığı görülmektedir.

ABD, Kızıldeniz'in kuzeyinde konumlanmış ve Eilat Limanı aracılığıyla bu denize dar bir çıkışı bulunan İsrail'in güvenliğini de ön planda tutmakta-

³⁰ Robbie Gramer, "Trump Administration Gives Sudan a Way to Come in From the Cold", *Foreign Policy*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://foreignpolicy.com/2018/11/08/trump-administration-gives-sudan-a-way-to-come-in-from-the-cold-sanctions-relief-trump-africa-state-sponsor-terrorism-human-rights-terrorism>.

³¹ James Jeffrey, "US-Ethiopia Relationship Changing Amid Horn of Africa Power Struggle", *Global Post*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://www.pri.org/stories/2018-11-08/us-ethiopia-relationship-changing-amid-horn-africa-power-struggle>.

dır. Her ne kadar, Çin'in Tek Kuşak, Tek Yol İnisyatifi'nin bir parçası olacak olması Washington'da pek sıcak karşılanmasa da özellikle Sina'da konuşlanmış AQIM unsurlarının hedefi olabilecek bir ülke olan İsrail, aynı zamanda Hizbullah üzerinden İran ile karşı karşıyadır. Bu bakımdan, ABD'nin bölgede konuşlandıracağı her türlü askeri unsur, Tel Aviv'in güvenlik kaygılarını yatıştırma anlamında önemlidir. Washington, Sudan ve Etiyopya ile Cibuti başta olmak üzere, Doğu Afrika'daki ekonomik, ticari ve finansal etkinliğini çok ciddi noktalara ulaştırmış ve çeşitli ulaştırma ve altyapı projeleriyle bu ülkeleri kendisine bağımlı kılan Pekin'in hamlelerini takip etmek istemektedir.³² Bunun yanı sıra, Pekin'in Avrupa ile kurduğu ve kendi geleceği açısından stratejik bir değere haiz ihracatın Kızıldeniz üzerinden yapılması ve Doğu Afrika'nun enerji rezervleri ve diğer hammadde kaynaklarının Çin tarafından satın alınıyor olması nedeniyle, ABD'nin Cibuti'deki varlığı sembolik önem kazanmış durumdadır. Washington'un son dönemde, Doğu Afrika özelindeki etkinliğinin azalması ve bu boşluğun Çin tarafından doldurulması, bu ülkenin, Kızıldeniz Coğrafyası ve Doğu Afrika'da ABD'ye stratejik bir üstünlük sağlaması olarak değerlendirilmektedir. ABD, Çin için kritik önemdeki Kızıldeniz'de askeri bir varlık göstererek ve buradaki varlığının sürekli olduğunun altını çizerek, bölgede Pekin'i stratejik bağlamda dengeleme çabasında olacağını kanıtlamayı arzulamaktadır.

2.2. Fransa

Bu ülkenin kendi toprakları dışındaki en büyük askeri üssü Cibuti'de yer almaktadır.³³ 1977'de Fransa'dan bağımsızlığını ilan eden bu küçük ülke, bağımsızlık ilan ederken yapılan anlaşmayla, Fransa'yı bu bağımsızlığın ve güvenliğinin garantörü olarak ilan etmiştir. Bu husus hem ülke topraklarının hem de hava sahası ve karasularının güvenliğini kapsamaktadır.³⁴ Nitekim, Fransa'nın garantörlüğü sayesinde hem Cibuti topraklarında hak iddia eden Etiyopya'nın hem de bu küçük ülkeyi ilhak etmek isteyen Somali'nin saldırgan davranışları kontrol altında tutulmuştur. Fransa, güvenlik garantörü olduğu Cibuti'de Camp Lemonnier Üssü'nü inşa etmiştir. Bu üs, 1991'deki Körfez Krizi ve 1992'de Somali'ye düzenlenen BM Operasyonu çerçevesinde

³² Robert D.A.Anderson, "China's Red Sea Ambitions", *Diplomat*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <http://diplomatonline.com/mag/2018/10/chinas-red-sea-ambitions/>

³³ Dahir, "How a Tiny...".

³⁴ David Styan, "Djibouti: Small State Strategy at a Crossroads", *Third World Thematics: A TWQ Journal* 1, No. 1 (2016): 81.

etkin bir şekilde kullanılmıştır.³⁵ İlk açıldığı dönemde 3500 kadar Fransız askerine ev sahipliği yapan üssün mevcudu gün geçtikçe azalmasına karşın, son dönemde Kızıldeniz çevresindeki rekabetin artmasına paralel olarak Paris'in bu üsteki askeri varlığını konsolide etmesi beklenmektedir.³⁶ 11 Eylül 2001 Saldırıları sonrası ABD'nin "teröre karşı savaş" mottosu geçince Camp Lemonnier'i Fransa ile birlikte kullanmaya başlaması, Paris ile Washington'u bu üs ekseninde eşgüdüm içerisinde çalışmaya yönlendirmiştir. Fransa, Cibuti üzerindeki etkinliğini belli oranda yitirmiş olmasına karşın, bu ülke eksenindeki garantör devlet statüsünü devam ettirmektedir. Askeri kargo uçakları, savaş jetleri ve helikopterler Paris'in Camp Lemonnier Üssü'ne konuşlandırdığı unsurlar arasında yer almaktadır.

Fransa, Cibuti'deki askeri üssü çerçevesinde ABD, Çin, Japonya gibi ülkelerin üs konumlandığı ve yakın dönemde başkaca ülkelerin de katılacağı anlaşılan büyük güçlerin mücadelesinin dışında kalmak istememektedir. Afrika Boynuzu özelinde güç temerküzüne gitmek, bu kıtada asırlarca çok geniş bölgeleri kontrol altında tutmuş Fransa'ya "büyük güç" olduğunu hatırlatan sembolik bir husustur. Bir diğer faktör ise, Fransa'nın "eski sömürgelerini" ifade eden *Francafrigue* (Frankofon Afrika) ülkeleriyle kültürel, siyasal ve askeri bağlarının sürdürülmesi amacıyla Cibuti gibi eski bir "sömürge" ülkesiyle olan ilişkileri bir örnek olarak kullanmaktır. Paris'in, Camp Lemonnier Üssü'nde ev sahipliği yaptığı İspanyol ve Alman askerleri ise, *EUNAVFOR Atlanta Misyonu* kapsamında, Afrika Boynuzu ve Aden Körfezi açıklarında "deniz haydutluğu"na karşı mücadele ekseninde görev yapan AB Misyonu'na yardımı olarak görülmelidir.³⁷ Yani Fransa, AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nın uygulanması hususunda Cibuti'deki misyon özelinde inisiyatif almıştır.

2.3. İtalya

Bu ülke, Somali'nin bir bölümünü "İtalyan Somalisi" adı altında 19. yüzyıl sonlarından 1960'a kadar elinde tutmuştur. Hatta bu ülkenin II. Dünya Savaşı'ndan önce, Mussolini döneminde Habeşistan'ı işgal girişiminde bulunduğu da bilinmektedir. Bu minvalde, Roma'nın, günümüz konjonktü-

³⁵ Redie Bereketeab, "Djibouti: Strategic Location, An Asset or a Curse?", *Journal of African Foreign Affairs* 3, No. 1-2 (2016): 5-18.

³⁶ P.J.Schraeder, "Ethnic Politics in Djibouti: From Eye of the Hurricane to Boiling Cauldron", *African Affairs* 92 (1993): 203-221.

³⁷ Luca Mainoldi, "Everybody in, Scrambling For Djibouti", *Macrogeo*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.macrogeo.global/analysis/everybody-in-scrambling-for-djibouti>.

ründe özellikle ticari ve askeri anlamda önemi daha da artmış olan Afrika Boynuzu-Aden Körfezi hattında askeri bir varlığa sahip olmak istemesi anlamlıdır. Bu ülke de, tıpkı Fransa, ABD, Japonya ve Çin gibi, bölgede askeri üs elde etme hususunda Cibuti'yi kullanmıştır. 2013 yılı içerisinde Cibuti'de küçük bir üs açmış olan İtalya'nın, 300 kişi kapasiteli bu üste şimdilik 80 kadar askeri bulunmaktadır.³⁸ Silah, mühimmat ve asker sayısı bakımından diğer aktörlerle kıyaslanabilir bir görüntüye sahip olmayan İtalya, Cibuti'deki varlığını "deniz haydutluğu" ile mücadele ve bölgedeki güvenlik problemleriyle mücadele çerçevesinde anlamlandırmaktadır.

2.4. Japonya

Tokyo tarafından 2011 yılında Camp Lemonnier yakınlarında Cibuti Uluslararası Havalimanı'na bitişik bir bölgede askeri bir operasyon merkezi kurulmuştur. Sürekli olarak burada bulunan 180 asker ile Hint Okyanusu-Aden Körfezi ekseninde, Japon Meşru Müdafaa Kuvvetleri Donanması'na bağlı gemilerin bölgede "deniz korsanlığına" yönelik faaliyetlerini destekleyen donanma uçaklarının da konumlandırıldığı üssün esas amacı, donanmaya açısından lojistik bir merkez olabilmektir.³⁹ Japon Meşru Müdafaa Kuvvetleri'ne bağlı askerlerin BM çatısı altında "barış gücü" olarak konumlandırıldığı Somali ve Güney Sudan topraklarına yakın olması da Tokyo açısından üssün önemini arttırmıştır.⁴⁰ Tokyo, Aden Körfezi açıklarındaki "deniz korsanlığı" girişimlerinin, kendisi açısından kritik bir önemde olan uluslararası ticari işleyişe büyük zarar verebileceğini görerek, bölgede güvenliği sağlayabilme hususunda inisiyatif almayı tercih etmiştir.⁴¹

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD eliyle yazılan "pasifist anayasa" ile "meşru müdafaa" amacı dışında ordu kurması yasaklanan Japonya, Soğuk Savaş sonrasında BM çatısı altında düzenlenen "barış gücü" misyonları ekseninde deniz aşırı bölgelere asker göndermeye başladığı gibi (Somali ve Güney Sudan örneğinde olduğu üzere), 11 Eylül Saldırısı'nın ardından Afganistan'a düzenlenen operasyonda ABD uçaklarına aktif lojistik destek vermiştir. Tokyo, 2003 yılında yaşanan Irak İşgali'nde de "savaş dışı" bölgelere uluslararası koalisyon adı altında destek olarak Japon askerleri yollamış-

³⁸ Terpstra, "Its Getting...".

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Kazuto Suzuki, "Twenty Five Years of Japanese Peacekeeping Operations and the Self-Defense Forces Mission in South Sudan", *Asia-Pacific Review* 24, No. 2 (2017): 44-63.

⁴¹ Robert Attwell, "Situating Somali Piracy in Japanese Security Policy", *African East Asian Affairs* 4 (2016): 54-71.

tır.⁴² 2015 yılında *Shinzo Abe* döneminde yapılan ve “savaş yasası” adını alan yasal değişiklik ile ise, Japon Meşru Müdafaa Gücü’ne bağlı askerlerin, “kollektif bir savunma/müdahale” halinde sıcak çatışma bölgelerine yollanabileceği karara bağlanmıştır.⁴³ Bu değişiklik, Japonya’nın pasifizmden uzaklaştığı ve askerileştiği şeklinde yorumlansa da, Washington, kendisi ile işbirliği içerisinde olan Tokyo’nun, askeri çabalara aktif destek vermeye başlaması ve işin yalnızca finansal boyutunda kalmamasından memnun gibi görünmektedir. Zira Çin tehlikesi, her iki aktörü, gerek Asya-Pasifik Bölgesi’nde, gerekse de diğer bölgelerde ya da konularda işbirliği içerisinde olmaya itmektir.⁴⁴

Çin’in stratejik önem taşıyan gelecek projesi “Tek Kuşak, Tek Yol” inisiyatifinin de Aden Körfezi-Kızıldeniz-Hint Okyanusu bağlantısına çok büyük bir önem atfediyor olması ve Pekin’in Doğu Afrika’ya yaptığı büyük çaplı finansal yardım ve altyapı yatırımları da Japonya’yı bölgeye çeken unsurlardan biridir. Tokyo, Pekin ile olan denklemde geri planda kalmamak ve bu ülkeyi küresel anlamda yakından izleyebilmek amacıyla Afrika Boynuzu’nda varlık göstermesi gerektiğini görmektedir. Çin’in de yakın bir zaman önce Cibuti’de ilk “deniz aşırı” üssünü açmış olması, Japonya’nın Cibuti hamlesini daha da anlamlı kılmıştır.

2.5. Çin

Ağustos 2017’de Camp Lemonnier’e 7 mil mesafede yer alan bir bölgede kendisine ait bir üs kuran Çin, böylece ilk deniz aşırı askeri üssüne sahip olduğu gibi, aynı zamanda küresel bir aktör olarak geleceğin şekilleneceği önemli kavşaklarda güvenliği sağlamaya hazır olduğunu da kanıtlamaya çalışmaktadır.⁴⁵ Pekin tarafından Cibuti’de kurulan üs, istenildiği takdirde 10.000 asker konuşlandırılabilir bir kapasiteye haizdir. Yakıt depolayabilmek ve gerekli teçhizatı, hatta silahı saklayabilmek için geniş çaplı yeraltı depolarına sahip olan üssün en büyük eksiklikleri ise, askeri uçakların inebileceği bir piste sahip olmaması ve yine donanma gemilerinin bağlanabileceği bir limanın bulunmamasıdır.⁴⁶ Ne var ki, Çin, olabildiğince kısa bir süre

⁴² Ra Mason, “Djibouti and Beyond: Japan’s First Post-War Overseas Base and the Recalibration of Risk in Securing Enhanced Military Capabilities”, *Asian Security* (2017): 1.

⁴³ *Ibid.*, 1-19.

⁴⁴ Miki Hiyashi, “The Future Prospects of the US-Japan Security Alliance: A Two-Handed Strategy”, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <http://www.e-ir.info/2017/10/14/the-future-prospects-of-the-u-s-japan-security-alliance-a-two-handed-strategy>.

⁴⁵ Jayanna Krupakar, “China’s Naval Base(s) in the Indian Ocean-Signs of a Maritime Grand Strategy?”, *Strategic Analysis* 41, No. 3 (2017): 207-222.

⁴⁶ Terpstra, “Its Getting...”

içerisinde bu eksikleri giderebilme yönünde planlar yapmaktadır. Pekin, Cibuti'deki üs için Guelleh hükümetine yıllık yaklaşık 100 milyon dolar ödemektedir.⁴⁷ Çin'in bu üssü açmaktaki en önemli hedeflerinden biri, önümüzdeki süreçte dünyanın değişik bölgelerinde kurmayı planladığı benzer tesislerin işleyişi noktasında bir deneyim kazanabilmektir.

Pekin, Cibuti'deki üssü "askeri amaçlar" için değil, insani yardım, tahliye ve Hint Okyanusu-Aden Körfezi bağlantısını kullanan Çin'e ait ticaret gemileri ve yine, deniz haydutluğuna karşı mücadele amacıyla bölgeye gelen Çin Donanması'na ait gemilerin lojistik ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kullanacağını ifade etmektedir.⁴⁸ Fakat üssün ilerleyen dönemde bölgesel çıkarları savunabilmek ve gerektiği takdirde çeşitli askeri operasyonlar için kullanılabilmesine ilişkin analizler de yapılmaktadır.⁴⁹ Nitekim Çin, Güney Sudan'daki iç savaşa BM çatısı altında barış gücü askerleri yollamıştır.⁵⁰ Ayrıca Sudan, Etiyopya, Tanzanya ve Kenya başta olmak üzere Doğu Afrika ülkeleriyle de yakın ekonomik, ticari ve siyasal ilişkiler kurmaktadır. Bölgenin ifade ettiği büyük pazar olanakları Çin'in ihracat projeksiyonlarında önemli bir rol oynamakta, Çin, bu bölgeye silah da dahil ciddi miktarda mal satabileceğini görmektedir. Bunun yanı sıra, petrol ve değerli madenler başta olmak üzere bölge ülkelerinin mineral zenginlikleri de Pekin'in radarına girmiştir.⁵¹ Çin'in Doğu Afrika'da milyarlarca dolarlık altyapı yatırımları bulunmaktadır. Aynı zamanda da bu yatırımların hayata geçirilmesi bağlamında bölgede binlerce Çinli işçi de vardır. Örneğin, Çin, ticaretinin %90'ını Cibuti limanı üzerinden yapan Etiyopya'nın bu ülke ile olan ticari altyapısını iyileştirmek için, 4 milyar dolarlık bir yatırım ile Etiyopya-Cibuti demiryolunun inşasını gerçekleştirmiştir. Aynı şekilde, Çin, Cibuti Limanı'na büyük çaplı altyapı yatırımları yapmakta ve gerek teknolojik altyapısını, gerekse de depolama kapasitesini arttırmaktadır.⁵²

⁴⁷ Steve Mollman, "China Shipping Out Troops to Occupy Its First Overseas Military Base", *Quartz*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://qz.com/1027376/china-is-shipping-out-troops-to-its-first-overseas-military-base-in-djibouti>.

⁴⁸ "China Sends Troops to Open First Overseas Military Base in Djibouti", *Reuters*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.reuters.com/article/us-china-djibouti/china-sends-troops-to-open-first-overseas-military-base-in-djibouti-idUSKBN19X049>.

⁴⁹ Liza Tobin, "Beijing's Strategy to Build China into a Maritime Great Power", *Naval War College Review* 71, No. 2 (2018): 17-33.

⁵⁰ Rajaram Panda, "Djibouti Military Base is a New Step in China's Maritime Footprint", *Global Asia* 12, No. 3 (2017): 76-81.

⁵¹ Lina Benabdallah, "China's Peace and Security Strategies in Africa: Building Capacity is Building Peace?", *African Studies Quarterly* 16, No. 3-4 (2016): 17-34.

⁵² Bereketeb, "Djibouti: Strategic...", 10.

Pekin, 2015 yılı içerisinde, Yemen'de yoğunlaşan çatışmalar sonrası, gerek bu ülkede, gerekse de Güney Sudan'daki çatışmalardan kaçan vatandaşlarını güvenli bir şekilde bölgeden tahliye edebilmek noktasında ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Bu sorun, Pekin'in, Cibuti'de üs açma fikrini sağlamlaştıran bir husus olmuştur.⁵³ Ayrıca, dünya ticaretinin en önemli transit rotalarından biri olan ve Çin'in küresel gücü ve etkinliğinin artarak devamlılığı bağlamında kritik bir önem taşıyan Aden Körfezi'nde bir üsse sahip olmak "küresel güç" olmanın gereği olarak değerlendirilmektedir. Hiç kuşkusuz, Çin'in bu bölgeye eklenmeye çalışması, başta ABD olmak üzere tüm küresel ve bölgesel güçler açısından Kızıldeniz Bölgesi'ne ilişkin farkındalık düzeyini de konsolide etmiştir.

2.6. BAE

"Büyük egoya sahip küçük devlet" olarak da görülen bu Körfez ülkesi, son yıllarda Ortadoğu genelinde ve Kızıldeniz Bölgesi çevresinde çok etkin bir ekonomik, siyasi ve askeri aktör haline gelmiştir.⁵⁴ Arap Baharı adı verilen sürecin yarattığı istikrarsızlık, Abu Dabi'nin ön plana çıkmasında önemli bir faktör olmuştur. BAE, Suudi Arabistan ile Katar arasında yaşanan anlaşmazlık ekseninde Riyad'ın yanında durmakta ve Yemen'deki İran yanlısı Husilere karşı yine Riyad'ın en önemli destekçisi olarak askeri operasyona katılmaktadır. Abu Dabi, İran'ın Kızıldeniz özelinde ve Ortadoğu genelinde artan etkinliği ile radikal Selefi oluşumların Ortadoğu ile Afrika Boynuzu çevresindeki görünürlüğüne kendisi için büyük bir tehdit olarak algılamaktadır. Kızıldeniz özelinde değerlendirdiğimizde, bu radikal örgütlere örnek olarak, Puntland (Somali)'daki El-İttihad-el-İslami, Somali'deki El Şebab, Eritre'deki İslami Cihad Hareketi ve Sudan'daki Adalet ve Eşitlik Hareketi ile El-Tekfir Wel-Hicra gösterilebilir.⁵⁵ Hatta Müslüman Kardeşler gibi, "ılımlı" olduğu ifade edilen siyasi örgütler de, tıpkı Suudi Arabistan'da olduğu gibi, BAE tarafından da büyük bir tehdit olarak görülmektedir.⁵⁶ Nitekim bu örgüt, iktidarı geniş halk kesimlerine yaymayı amaçlayan değişimci bir yapıya haizdir. Bu küçük ülke, sahip olduğu ekonomik/finansal gücü ve böl-

⁵³ Panda, "Djibouti: Military Base...", 77.

⁵⁴ Nael Shama, "Ambitious UAE Flexes Military Muscle", *Reuters*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.reuters.com/article/us-shama-uae-commentary/commentary-ambitious-uae-flexes-military-muscle-idUSKCN1LC1EC>.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Matthew Hedges ve Giorgio Cafiero, "The GCC and the Muslim Brotherhood: What Does the Future Hold?", *Middle East Policy* 24, No. 1 (2017): 129-153.

gesel dengeleri değiştirebilen bir aktör olma arzusuyla, Suudi Arabistan ile birlikte, Trump Yönetimi'nin bölgeyi kontrol edebilme yönündeki hamlelerinde de ön planda yer almaktadır. Hatta "Arap NATO'su" olarak anılan Washington tabanlı bölgesel güvenlik projesinin önemli parçalarından biri de Abu Dabi olacaktır. Ülkenin kurucusu Şeyh Zayed'in 2004 yılında ölümünün ardından yaşanan iktidar değişiminden bu yana, diyalog, diplomasi ve başka ülkelerin içişlerine karışmama gibi ilkelerden uzaklaşan BAE, Velihaht Prens Muhammed bin Zayed önderliğinde proaktif ve müdahaleci bir dış politika anlayışına yönelmiştir.⁵⁷

2000 yılında kurulmuş ve devlete ait bir inisiyatif olarak bilinen DP World, Kızıldeniz kıyısında yer alan ülkelerde çok sayıda limanın yapımını ve işletmesini devralmış durumdadır.⁵⁸ Bunun temel nedeni, BAE'nin Kızıldeniz'deki gelişmeleri yönlendiren bölgesel bir aktör olmak istemesinin yanı sıra, bölgenin aynı zamanda ülkenin AB pazarı ve Akdeniz'e yaptığı enerji ihracatında kritik önem taşıyan bir su yolu olmasıdır. Kendisine rakip olabilecek Katar, İran, Rusya ve hatta Türkiye gibi aktörlerin bölgeye entegre olma çabaları, BAE'yi hem liman yatırımları hem de askeri üsler özelinde Kızıldeniz'e girmeye itmektir. Çin'in bölgedeki varlığı ise, BAE için görünür bir sorun yaratmıştır. Nitekim Cibuti'de DP World tarafından işletilen limanın işletmesi, Cibuti Hükümeti tarafından Pekin'e verilmiştir.⁵⁹ Bu durum, BAE'ye destek veren ve Muhammed bin Zayed'in Riyad ile birlikte en önemli destekçisi olan Washington tarafından da dikkatle ele alınmaktadır. BAE, Kızıldeniz'de Mısır, Somali, Yemen ve Suudi Arabistan'da çeşitli limanları işletmeye devam etmektedir.

BAE, liman işletmelerinin yanı sıra, bölgede askeri üsler de kurmaktadır. Bu ülke, Somali'den "de facto" bağımsız hareket eden Somaliland (üs anlaşması 2017'de yapılmıştır ve *Berbera Limanı* ile çevresinde 40 kilometrekarelik bir alanda deniz ve hava kuvvetleri unsurları konuşlandırılacaktır) ve Puntland'da (*Bossaso Limanı*'nda) üsler elde etmiştir. Bunların yanı sıra, Eritre'ye bağlı *Assab Limanı*'nda (2016'dan beri kullanılmaktadır ve BAE'nin hava ile deniz kuvvetleri unsurlarına ev sahipliği yapmaktadır) ve hatta

⁵⁷ Kristian Coates Ulrichsen, "Transformation in UAE's Foreign Policy", *Al Jazeera Centre For Studies Report*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, http://studies.aljazeera.net/mritems/Documents/2017/6/8/2d9acc7f833e4e9eb2c97b8eb590e4bb_100.pdf.

⁵⁸ "The UAE is Scrambling to Control Ports in Africa", *The Economist*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2018/07/19/the-uae-is-scrambling-to-control-ports-in-africa>.

⁵⁹ "DP World Takes Djibouti Row to China", *The Maritime Executive*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.maritime-executive.com/article/dp-world-takes-djibouti-row-to-china>.

Yemen'in *Sokotra* (Mayıs 2017'de tamamlanmıştır ve 5000 asker kapasitelidir) ve *Perim* Adaları'nda (2017'de yapımına başlanmıştır ve hem donanma altyapısına hem de gelişmiş pistlere sahip olacaktır) askeri üslere sahiptir.⁶⁰ Bu bağlamda, Abu Dabi'nin çok önemli bir Kızıldeniz aktörü haline geldiği söylenebilir.

2.7. Suudi Arabistan

Riyad, Yemen'de devam eden ve uluslararasılaşmış bir mahiyete haiz iç savaş çerçevesinde, İran'ın desteğine sahip olduğu ifade edilen Husilere karşı, meşru hükümet güçlerine aktif bir şekilde destek vermektedir. Ortadoğu'da, İran ile Suudi Arabistan arasında, Suriye, Irak, Lübnan gibi ülkeler özelinde süregelen bölgesel güç mücadelesinin, "vekâlet savaşına" dönüştüğü Yemen, Suudi Arabistan'a komşu olması ve Aden Körfezi ile Hint Okyanusu'na açılan konumun ile çok önemli bir ülkedir. Bu nedenle, gerek bu ülkeyi kontrol altına almak, gerek İran'ın bölgedeki nüfuzunu kırmak, gerekse de Aden Körfezi-Kızıldeniz hattındaki stratejik üstünlüğü sağlayabilmek amacıyla, Suudi Arabistan'ın lojistik ve askeri üstünlük peşinde olduğu görülmektedir. Yemen'in dışında, İran askeri filosunun 2008 yılından bu yana Aden Körfezi açıklarında "deniz haydutluğu" ile mücadele çerçevesinde devriye görevi yürütüyor olması da önemlidir. Nitekim Tahran, kendi enerji ihracatı açısından da kritik önemde olan bu bölgede varlık göstermeye çalışmaktadır. Cibuti ise Yemen'e 30 km mesafedeki coğrafi pozisyonu ile Riyad'a, Tahran karşısında ciddi bir avantaj sağlayabilecektir.

Cibuti ile Suudi Arabistan arasında, 2017 yılında bir güvenlik antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma kapsamında, hukuki gereklilikleri yerine getirebilmek amacıyla ön çalışmalar da başlatılmıştır. Bu antlaşmanın, Suudi Arabistan'ın, Cibuti'ye üs kurması noktasında bir adım olduğu ortadadır. Cibuti Dışişleri Bakanı da üs kurma yönündeki girişimlere sıcak baktıklarını doğrulamaktadır.⁶¹ Zaten Riyad, Cibuti'ye finansal anlamda da yardımda bulunmakta ve bu ülkenin Arap Birliği içerisinde kendisi ile birlikte hareket ettiğini de görmektedir.⁶² Hatta son dönemde Katar ile yaşanan kriz esnasın-

⁶⁰ İsmail Numan Telci ve Tuba Öztürk Horoz, "Military Bases in the Foreign Policy of the United Arab Emirates", *Insight Turkey* 20, No.2 (2018): 143-165.

⁶¹ "Djibouti Finalising Deal For Saudi Arabian Military Base", *Financial Times*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.ft.com/content/c8f63492-dc14-11e6-9d7c-be108f1c1dce>.

⁶² "Arab League to Meet on Iran's Regional Violations at Saudi Request", *Middle East Eye*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <http://www.middleeasteye.net/news/arab-league-meet-iran-s-regional-violations-saudi-request-1190837192>.

da da, Cibuti, Riyad'ın çizgisinde hareket ederek, Doha ile diplomatik ilişkilerini bir alt seviyeye indirmiştir.⁶³

Cibuti'de kurulacak olan üssün yanı sıra, Suudi yönetiminin bir diğer hamlesi ise, müttefiki BAE'nin Yemen ve Eritre'de kurduğu ve kurmak istediği üslere destek vermesidir. Riyad'ın, 2018 içerisinde gerçekleşen Etiyopya-Eritre yakınlaşması hususunda da her iki başkent özelinde de etkili olması, Suudi Krallığı'nın Kızıldeniz'deki etkinliğinin fazla olduğunu göstermektedir.⁶⁴ Riyad, Mısır'ın Sudan özelindeki Türkiye etkinliğine karşı önümüzdeki dönemde Eritre'de askeri birlikler konuşlandırarak karşı hamlede bulunma girişimine de Eritre özelindeki etkinliği ile destek vermeyi planlamaktadır.⁶⁵ Suudi Hükümeti, Mısır ile yaptığı işbirliği ekseninde önümüzdeki dönemde iki ülke arasında, Kızıldeniz üzerinde inşa edilecek "mega köprü" projesini de hayata geçirecektir. Riyad'ın, Kızıldeniz kıyısındaki sahil şeridini ve bu bölgede kıyıya paralel uzanan yaklaşık 50 kadar adacığı içeren büyük çaplı turizm projesi de Suudi Arabistan'ın bölgedeki etkisini artıracak bir girişim olacaktır.⁶⁶

2.8. Rusya

Rusya, küresel meselelerde söz sahibi olma ya da küresel dengeleri etkileyebilme yönündeki anlayışına paralel olarak Kızıldeniz gibi stratejik önemi oldukça yüksek bir bölgede bulunmak istemektedir. ABD ve Çin'in üs bulundurduğu bir bölgede, Moskova'nın da varlık göstermek istemesi anlamlıdır. Nitekim bölge, dünya ticari işleyişinin odaklandığı çok önemli bir kavşak noktası olduğu gibi, çok kutupluluk yönünde bir sistemsel anlayışı geliştirmek isteyen aktörlerin de boy göstermesi gereken kritik bir alandır. Çin ile sistemsel çok kutupluluk talebi yönünde aynı paydada birleşen Rusya, aynı zamanda İran gibi bölgesel müttefiklerine de destek vermek isteyebilecektir.⁶⁷ Ne var ki, ABD ve Çin'in üs imtiyazına sahip olduğu Cibuti'de,

⁶³ "Djibouti Reduces Diplomatic Status with Qatar: Senegal Recalls Doha Envoy", Al Arabiya, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <http://english.alarabiya.net/en/News/world/2017/06/07/Mauritania-becomes-eighth-country-severing-ties-with-Qatar.html>.

⁶⁴ Khaled M.Batarfi, "Ethiopian-Eritrean Peace Agreement: How and Why?", *Saudi Gazette*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <http://saudigazette.com.sa/article/543600/Opinion/OP-ED/Ethiopian-Eritrean-peace-agreement-mdash-how-and-why>.

⁶⁵ "UAE Backed Egyptian Forces Arrive in Eritrea", *Middle East Monitor*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.middleeastmonitor.com/20180104-uae-backed-egyptian-forces-arrive-in-eritrea>.

⁶⁶ "Saudi Arabia and Egypt Pledge 10 bn\$ to Kickstart Construction of High-Tech Mega City", *The Independent*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/neom-saudi-arabia-egypt-jordan-crown-prince-mohammed-bin-salman-president-abdel-fattah-alsisi-a8241491.html>.

⁶⁷ Susan Haynes, "Russia, China and a Multipolar World Order: The Danger in the Undefined", *Asian Perspective* 33, No. 1 (2009): 159-184.

hükümet, Rusya'nın kendi ülkesinde askeri bir üs açmasını istememektedir. Rusya'nın Suriye ve Ukrayna'daki hamleleri ve ABD ile yaşadığı derin anlaşmazlık, Cibuti Hükümeti'nin, anlaşmazlığın taraflarından biri olan Rusya'yı askeri anlamda dışlamasına neden olmaktadır.⁶⁸ Tabi ki, bu yönde alınan kararda Moskova'nın ekonomik olarak Cibuti'ye fazla bir katkısının olmayacağı yönündeki düşünce ile ABD'nin Cibuti üzerindeki baskısının etkisi de vardır. Rusya, Cibuti'nin olumsuz tutumu sonrası, Afrika Boynuzu'nda üs elde etme yönündeki planını, BAE'nin de üslere sahip olduğu Somaliland'a kaydırmıştır. Moskova, Somaliland'ın bağımsızlık yönündeki taleplerine destek verme ve ciddi bir finansal destek karşılığında, Cibuti sınırındaki *Zeila*'da, 1500 asker konuşlandırılabilir ve hem hava (2 büyük pist, 15 savaş jeti ile 6 askeri kargo uçağı) hem de donanma unsurlarına (2 destroyer, 4 fırkateyn, 2 büyük denizaltı) ev sahipliği yapabilecek bir üs kurma konusunda görüşmelere başlamıştır.⁶⁹

Moskova'nın son dönemde Doğu Afrika'da "lojistik merkezi" adı altında varlık göstermek istediği iki ayrı ülke daha bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un 2018 yılı ilkbaharında gerçekleştirdiği Afrika Turu'nun ardından gündeme gelen Eritre'dir.⁷⁰ Moskova, bu ülkede bir lojistik üssü açabilme yönünde isteklilik ortaya koymuş olmasına ve bu talep Eritre'den de kabul görmüş olmasına karşın, bu merkezin ne zaman ve hangi limanda kurulacağına ilişkin herhangi bir haber yayınlanmamıştır. Anlaşıldığı kadarıyla Eritre Hükümeti üzerinde ciddi bir Washington baskısı da bulunmaktadır. Nitekim Eritre için ortaya konan bu istekliliğin ardından aynı durum Sudan için de gündeme gelmiştir. ABD ile gergin ilişkilere sahip olan ve aynı zamanda Türkiye ve Katar ile de ileride üsse dönüşebileceği ifade edilen liman geliştirme anlaşmasına imza atmış olan Hartum, Moskova ile olan askeri ve siyasal işbirliği ilişkisini bir adım ileriye taşımaya hazırdır. Rusya da üs kurma hususunda kendisi ile işbirliğine çok yatkın olan bu ülkede şimdilik kaydıyla "lojistik merkezi" adını taşıyacak bir askeri varlık konumlandırmak için hazırlıklar yürütmektedir.⁷¹

⁶⁸ Financial Times, "Djibouti Finalising..."

⁶⁹ İsmail Akwei, "Russia to Pitch First Camp in Africa with Military Base in Somaliland", *Face2Face Africa*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://face2faceafrica.com/article/russia-to-pitch-first-camp-in-africa-with-military-base-in-somaliland>.

⁷⁰ Abdi Latif Dahir, "Russia is the Latest World Power Eyeing the Horn of Africa", *Quartz*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://qz.com/africa/1377434/russias-sergey-lavrov-confirms-plans-for-logistics-base-in-eritrea>.

⁷¹ "Russia May Set Up Red Sea Naval Base After Deal on Port Calls-Senior Sudan MP", *Sputniknews*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://sputniknews.com/military/201901121071422796-russia-naval-base>.

2.9. Birleşik Krallık

BREXIT süreci ile birlikte farklı bir dış politika yaklaşımı geliştirmek isteyen Londra, önceleri sömürge toprakları olarak elinde bulundurduğu ve bir süredir fiziki olarak uzak durduğu Kızıldeniz Bölgesi'ne yeniden dönüş yapmak istemektedir. Bu yaklaşım değişikliğinin en önemli nedeni, tıpkı diğer küresel aktörlerde olduğu gibi ticari, enerji odaklı ve ulaştırmaya içkin sebeplerden dolayı bu bölgede konuşlanmaktır. Birleşik Krallık, ABD ile yakın bir dış politika çizgisine sahip olsa da, bölgede yer alan tüm aktörlerle temas alanı oluşturmak isteyen ve bölgesel bir kutuplaşmadan çok, kendi çıkarları doğrultusunda her ülkeyle iletişim kurabilmeyi ve hatta gerektiğinde işbirliği yapabilmeyi amaçlayan bir anlayışı yansıtmak istemektedir. Bu bağlamda, Londra'nın, ABD'nin İran üzerine uyguladığı baskıya karşın, Tahran ile imzalanmış P5+1 Antlaşması'ndan çekilmemesini bir örnek olarak verebiliriz. Londra, BREXIT sonrası süreçte, yeniden "büyük güç" stratejisine eklenmeyi ve kendisi için kritik bir önem taşıyan her noktada bulunup her olaya müdahil olmayı hedeflemektedir.⁷² Daha önce de belirttiğimiz gibi, askeri açıdan varolmak istediği toprakları daha önce sömürge olarak elde tutmuş olması, bu ülkeye dış politika manevralarında kullanabileceği ciddi bir bilgi birikimi ve diplomatik, toplumsal ve siyasi manevra alanı sağlamaktadır.

Birleşik Krallık'ın Kızıldeniz Bölgesi'nde henüz bir üssü bulunmamaktadır. Fakat 2018'de Hürmüz Boğazı üzerinde Suudi Arabistan ile İran arasında konumlanmış Bahreyn'de bir "donanma lojistik üssü" açtığını belirtmek gerekir. 500 kadar askere ev sahipliği yapan bu üs, Birleşik Krallık'a ait donanma gemilerinin ihtiyaçlarını gidermek için açılmıştır.⁷³ Fakat bu üssün, ilerleyen dönemde geliştirilerek tam donanımlı bir hale getirileceği iddiaları da bulunmaktadır. Londra, bu üssün tamamlayıcısı olarak ise, Kızıldeniz'de, Somali'den "de facto" bağımsız hareket eden, siyasi anlamda istikrarlı olduğu söylenebilecek ve aynı zamanda eski bir İngiliz sömürgesi olarak bilinen Somaliland'da konumlanmaya çalışmaktadır. Birleşik Krallık'ın Savunma Bakanı Gavin Williamson'un Ocak 2019'da bu bölgeyi ziyaret edip, "de facto" bağımsız olan bu bölgenin başkanı ve dışişleri bakanı ile görüşme-

⁷² Georgina Wright ve Matt Bevington, "Britain Must Decide What Kind of Power It Wants to Be After BREXIT", *Chatham House Expert Comment*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/britain-must-decide-what-kind-power-it-wants-be-after-brexite#>.

⁷³ "UK Opens Permanent Military Base in Bahrain to Strengthen Middle East Presence", *The Independent*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/uk-bahrain-military-base-juffair-royal-navy-mina-salman-middle-east-hms-queen-elizabeth-a8291486.html>.

si önemlidir.⁷⁴ Nitekim bu ziyaret ekseninde, Londra'nın, tıpkı BAE gibi, Berbera Limanı'nda bir üs açması konusu görüşülmüştür. Somaliland ise, kendisinin "de jure" anlamda tanınmasına verilecek İngiliz desteğine binaen bu teklifi olumlu karşılamaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla, bir süre sonra, Londra'nın da Kızıldeniz kıyısında, Somaliland'da kendisine ait bir donanma üssü olacaktır.

2.10. Türkiye

Ankara, Osmanlı döneminde uzunca bir süre kontrol altında tuttuğu Aden Körfezi-Kızıldeniz hattında etkili bir aktör haline gelebilmek için çaba göstermektedir. Bu çaba doğrultusunda, Somali'deki federal hükümetin en önemli destekçilerinden biri olan Türkiye, Eylül 2017'de *Mogadişu*'da, Hint Okyanusu kıyısında açtığı askeri üs ile bölgedeki askeri varlık göstermeye başlamıştır. Mogadişu'da açılan üs, 50 milyon dolara mal olurken, 200 Türk askeri de burada konuşlandırılmış durumdadır. İnsansız hava araçları ve tanklarla da desteklenen üssün temel hedefinin, Ankara tarafından, Somali Ordusu'nu, El Şebab'a karşı mücadelesinde eğitmek ve desteklemek olarak açıklandığını görüyoruz. Nitekim üste görev yapan askerler, ilk etapta 10.000 Somalili askeri eğitecektir. Bu rakam, Somali Ordusu'nun dörtte birine denk gelmektedir.⁷⁵ Türkiye, El Şebab'a karşı mücadeleye aktif destek verirken, aynı zamanda deniz haydutluğu faaliyetlerine yönelik olarak da bölgede donanma unsurları barındırmıştır.⁷⁶ Ne var ki, Türkiye'nin bölgede sürekli bir donanma üssü mevcut değildir. Türkiye, bölgedeki ticari işleyişi yakından izleyebilmek için, uzun vadede Somali'deki üs imkânlarını hava ve deniz unsurlarını da kapsayacak şekilde "sürekli" bir mahiyete kavuşturabilir. Nitekim Ankara'nın Katar ve Sudan'da da benzer girişimleri bulunmaktadır. Katar'ın en yakın müttefiklerinden olan Türkiye, bu ülkenin Suudi Arabistan, BAE ve Mısır başta olmak üzere birçok ülkeyle ilişkilerinin koptuğu noktada Doha'ya açık destek vermiş ve bu ülkenin gıda ihtiyacını karşıladığı gibi, bu ülkedeki askeri üssünü de göz önünde bulundurarak Katar'ın

⁷⁴ "Somalia: Somaliland Seeks Recognition By Hosting World Powers Naval Bases", *Garowe Online*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.garoweonline.com/en/news/somaliland/somaliland-seeks-recognition-by-hosting-world-powers-naval-bases>.

⁷⁵ "Turkey Opens Military Base in Mogadishu to Train Somali Soldiers", *Reuters*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.reuters.com/article/us-somalia-turkey-military/turkey-opens-military-base-in-mogadishu-to-train-somali-soldiers-idUSKCN1C50JH>.

⁷⁶ "Turkey Takes Command of Anti-Piracy Naval Task Force", *AA*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkey-takes-command-of-anti-piracy-naval-task-force/851671>.

yanında olduğunu göstermiştir.⁷⁷ Başkent Doha'daki *El Rayyan Üssü*'nde kurulmuş olan Türk üssü, istenildiği takdirde 3000 asker konuşlandırılabilir bir pozisyonudadır ve zırhlı araçlarla da desteklenmiştir. Denizden ve havadan da lojistik ikmale açık olan üsteki Türk askerlerinin görevi ise, tıpkı Somali'de olduğu gibi, Katarlı askerleri eğitmek ve bölgesel krizlere müdahale etmektir.⁷⁸ Katar, her ne kadar Kızıldeniz-Aden Körfezi hattında yer almasa da, *Hürmüz Boğazı*'ndaki konumu ile Türkiye'nin bölgesel etkinlik arayışına cevap verebilen bir ülkedir. Özellikle Riyad ve *Abu Dabi*, bu üssün hedefleri arasında yer alan, "bölgesel krizlere müdahale etme" kıstasının çok geniş bir bağlamda yorumlanabileceğini ve Türkiye'nin emperyal hedefler güttüğünü düşünmektedir. Hatta Katar'dan, bu üssün kapatılarak Türk askerlerinin gönderilmesini dahi istemişlerdir. Ne var ki, bu yöndeki talepleri karşılık bulmamıştır.⁷⁹

Türkiye'nin son hamlesi ise Kızıldeniz'in batı yakasında bulunan, Sudan'a bağlı *Sevakın (Suakin)* Adası'nın altyapı yatırımlarını üstlenmek ve adaya, gerek sivil, gerekse de askeri amaçlarla kullanılabilecek modern bir liman inşasını gerçekleştirebilmek doğrultusunda şekillenmektedir. Sudan Hükümeti ile bu yönde bir antlaşma imzalayan Türkiye, Katar'ın da finansal anlamda parçası olacağı bu işbirliği ekseninde, hem Sudan'ın ihtiyaç duyduğu ticari liman yatırımını gerçekleştirecek hem de Kızıldeniz'in batısından "hac" için Mekke'ye gidecek olan Müslümanların, bu şehre rahat ulaşmasını sağlayacak bu hamleyle, Ankara'nın bölge Müslümanları bağlamındaki prestiji artırılmış olacaktır.⁸⁰ Ancak özellikle Mısır, Suudi Arabistan ve BAE, Sevakın Adası'ndaki liman ve altyapı yatırımlarının, orta vadede Türkiye tarafından kullanılacak bir askeri üsse dönüştürüleceği ve böylece kendi etkinliklerinin sınırlanabileceği gerekçesiyle endişelidir.

Cibuti'nin Ankara Büyükelçisi de, yakın zamanda yaptığı açıklamada, Türkiye'nin, "talep etmesi halinde" ülkelerinde askeri bir üs kurabileceğini ve böyle bir hamleden, bölgede güvenliğin sağlanması açısından memnuni-

⁷⁷ "How Turkey Stood By Qatar Amid the Gulf Crisis", *Al Jazeera*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.aljazeera.com/news/2017/11/turkey-stood-qatar-gulf-crisis-171114135404142.html>.

⁷⁸ "Turkey Sends More Troops to Qatar Under Defense Deal", *Financial Tribune*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://financialtribune.com/articles/international/78813/turkey-sends-more-troops-to-qatar-under-defense-deal>.

⁷⁹ "Turkey Rejects Saudi Arabia and Allies' Demands to Shut Down Qatar Air Base", *The Independent*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/qatar-crisis-turkey-saudi-arabia-uae-egypt-economic-sanctions-blockade-air-base-a7805346.html>.

⁸⁰ "Turkish Base in Sudan A Problem For Arab Powers", *Gulf News Sudan*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://gulfnnews.com/news/mena/sudan/turkish-base-in-sudan-a-problem-for-arab-powers-1.2148443>

yet duyacaklarını açıkça ifade etmiştir.⁸¹ Bu minvalde, Ankara'nın, Cibuti'de üs kurma yönünde atabileceği adım hiçbir şekilde şaşırtıcı görülmemelidir.

3. Kızıldeniz Odaklı Gelişmelerin Bölge Ülkelerine Olan Yansımaları

Bölgeyle ilgili gelişmeler ve küresel ya da bölgesel güçlerin Kızıldeniz stratejilerinin etkilemesi beklenen en önemli aktörler ise Kızıldeniz kıyısında yer alan ülkelerdir. Büyük güçler arasında yaşanan rekabet, Kızıldeniz Bölgesi'nde konumlanmış olan ülkelerin gerek iç siyasal gelişmelerine, gerekse de birbirleriyle olan temas alanlarına etkide bulunmaktadır. Bu minvalde, bölgedeki gelişmelerden etkilenen ülkelere kısaca değinmek gerekir.

3.1. Cibuti

1 milyondan az olan nüfusuyla Afrika'nın en küçük ülkelerinden biri olan bu eski Fransız sömürgesi, 1977'de bağımsızlığını ilan ettiğinden bu yana, bölgedeki diğer ülkelere oranla nisbi bir istikrar içerisindedir. Çoğunluğu oluşturan Somali kökenli Issalar ile Etiyopya ve Eritre kökenli olduğu bilinen Afarlar arasında kısa süreli bir iç savaşa da varan bir rekabet yaşanmış olsa da, Fransa'nın bu ülke üzerindeki garantörlüğü, bu savaşın uzamasını engelleyen önemli bir faktör olmuştur.⁸² Etiyopya ve Soğuk Savaş dönemindeki Somali yönetiminin hak iddia ettikleri bir toprak parçası olması, bu ülkedeki iç savaşın kısa sürmesine yardımcı olan bir diğer husus olmuştur. Bağımsızlığından bu yana yalnızca iki devlet başkanı görmüş olan Cibuti, doğal kaynaklar açısından oldukça fakirdir. Ülkede ekonomik değer taşıdığı ifade edilebilecek bir üretim de yapılmamaktadır. Bugün itibarıyla Ismail Omar Guelleh tarafından idare edilen bu küçük ülkenin tek gelir kaynağı liman ve askeri üslerden elde edilen gelirdir. Bu bakımdan, Cibuti'nin "rantçı devlet" modelini açıkça yansıtan bir ülke olduğu söylenebilir.⁸³ Cibuti, ABD ve Çin'den ülkedeki askeri üslerine karşılık, bu ülke için büyük sayılabilecek meblağlarda gelir sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, özellikle ABD ile Çin'in, Cibuti'nin ihtiyaç duyduğu temel altyapı yatırımlarının ve insani yardım

⁸¹ "Djibouti is Open to Turkey's Efforts to Safeguard Red Sea, Ambassador Says", *Daily Sabah*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.dailysabah.com/diplomacy/2017/12/30/djibouti-is-open-to-turkeys-efforts-to-safeguard-red-sea-ambassador-says>.

⁸² Muauz Gidey, "Anatomy of Issa-Afar Violence", *Journal of Developing Societies* 33, No. 3 (2017): 311-328.

⁸³ Mehmet Gürses, "State Sponsored Development, Oil and Democratization", *Democratization* 16, No. 3 (2009): 508-529.

imkanlarının sağlanması noktasında da önemli katkıları olmaktadır.⁸⁴ Bu ülke, başka aktörleri de ülkesinde üs kurmak üzere davet etmektedir. Suudi Arabistan ile üs kurulumu hususunda yapılan anlaşma bunun bir örneğidir. Guelleh hükümetinin, Türkiye'nin de kendi topraklarında üs kurmasına sıcak baktığını ifade etmiştik. Cibuti Limanı, önceleri BAE'ye bağlı DP World tarafından işletilmiştir. Bu limanın işletmesinin, ciddi bir ücret karşılığında, Çin tarafından devralınması ise, özellikle ABD'de ciddi tedirginliğe yol açan bir durum olmuştur. Guelleh hükümeti, liman ve üslerden elde edilen rant gelirinin dağıtımını aracılığıyla hem kendi iktidarını sürekli kılmakta hem de her daim yanında duracak bir sivil/asker bürokrasi yaratmaktadır. Ayrıca önemli kabile ve aileler de rant gelirinden faydalandırılarak Guelleh'e olan desteklerinin devamlılığı sağlanmaktadır. Zaten Cibuti'deki siyasal istikrarın en önemli nedeni de rantın varlığı ve dağıtımıdır. Ayrıca büyük güçlere tanınan üs ayrıcalıkları nedeniyle, bu ülkeler eliyle Cibuti'de istikrarın korunmasına destek olunmakta, oldukça otoriter bir anlayışa haiz olmasına ve Afarlara entegre bir siyasal huzursuzluğun varlığına karşın İsmail Omar Guelleh'in iktidarı, 1999 yılından bu yana devam edebilmektedir.⁸⁵ Üstelik ülkede üs kurmuş olan aktörlerin caydırıcı bir görünüm sergiliyor olmaları da, komşu ülkelerin ve hatta ülke içerisindeki siyasal muhalefetin, Cibuti hükümetine yönelik herhangi bir olumsuz hamleye başvurmalarını da caydıran bir faktördür. Bugün itibarıyla Kızıldeniz kıyısında yer alan ülkeler içerisinde siyasal istikrar hususunda en ileri düzeyde olan ülke Cibuti'dir.

3.2. Somali

Soğuk Savaş'ın bitişinden bu yana istikrarlı bir hükümete ve siyasal düzene ulaşamamış ve coğrafi bakımdan oldukça büyük olduğu söylenebilecek olan bu ülke, El Şebab'ın başkent Mogadişu dahil her bölgede görülen etkinliği ve karasularını kontrol edememesi nedeniyle görülen deniz haydutluğu girişimleriyle bilinmektedir. BM, bu ülkenin karasularını kontrol edememesi ve yaşanan deniz haydutluğu girişimleri nedeniyle üyelerini bu bölgede güvenliği sağlamakla görevlendirmiştir. NATO'nun yanı sıra EUNAVFOR Atlanta ve Çin ile Japonya gibi güçler de "deniz haydutluğu" ile mücadele ekseninde bölgeye entegre olmuş ve hatta donanma üsleri kurmaya başlamışlardır.

⁸⁴ Tyler Headley, "China's Djibouti Base: A One Year Update", *The Diplomat*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://thediplomat.com/2018/12/chinas-djibouti-base-a-one-year-update>.

⁸⁵ Aly Verjee, "A Friendly Little Dictatorship in the Horn of Africa", *Foreign Policy*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://foreignpolicy.com/2011/04/08/a-friendly-little-dictatorship-in-the-horn-of-africa-2>.

El Şebab etkinliği ise AMISOM ile yakın irtibat kuran AFRICOM ekseninde Washington'un Kızıldeniz'deki görünürlüğünü artırmıştır. Federal temelde kurgulanmaya çalışılan⁸⁶ Somali Hükümeti'nin en önemli destekçilerinden biri olan Türkiye, Mogadişu'da "askeri eğitim" amaçlı bir üs kurarken, birçok ülkenin de Somali Hükümeti yerine bu ülkeden "de facto" bağımsız hareket eden ayrılıkçı yapılara destek vermeye başladığını görüyoruz. Bunun arkasında yatan en önemli faktör ise, bu yapıların siyasal manada daha istikrarlı bir görünüm arz etmesi ve El Şebab saldırılarından uzak olmalarıdır. BAE'nin, Türkiye ile olan yakın işbirliği nedeniyle Mogadişu'ya verdiği ekonomik ve finansal desteği keserek, "de facto" bağımsız Somaliland'da Berbera ile yine merkezi hükümetin kontrolü dışındaki Puntland'da Bossaso üs kuruyor olması önemlidir. Yine Rusya'nın, diplomatik tanınma girişimlerine destek olma ve finansal destek karşılığında, Somaliland'da, Zeila'da bir lojistik destek merkezi adını taşıyacak bir donanma varlığı oluşturma çabası da kayda değer bir girişimdir. Birleşik Krallık da, eski sömürge toprağı olan Somaliland'da bir askeri üs kurma yönünde görüşmelerde bulunmaktadır. BAE, Rusya ve Birleşik Krallık'ın bu girişimleri, federal ekseninde yeniden yapılandırılmaya çalışılan Somali'nin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü zedeleyen ve bu ülkedeki siyasal ayrılıkçılık girişimlerini diplomatik ve son kertede siyasal anlamda meşrulaştıracak hamleler olarak görülmelidir. Bu bağlamda, ülkedeki bölünmüşlük ve BM çerçevesinde yürütülen Somali'de istikrarlı bir yönetim oluşturabilme yönündeki kararlılık, Somaliland ve Puntland'da kurulacak olan askeri üsler ile meşrulaşacak olan ayrılıkçılık çerçevesinde daha da konsolide olacaktır. Yani, Bab-el Mendeb Boğazı'nın batı yakasında, uzunca bir süre daha istikrarlı bir Somali oluşturulamayacak gibi görünmektedir.

3.3. Yemen

2011 yılından bu yana siyasal bir kaos içerisinde yaşayan ve 2015 yılından bu yana da uluslararasılaşmış bir iç savaşa, ya da "vekalet savaşına" saplanmış olan Yemen, mevcut konjonktürde silahlı mücadelenin en yoğun görüldüğü Kızıldeniz ülkesidir. Toprakları içerisinde birbirine çok yakın oranlarda Sünni ve Şii nüfus barındıran bu ülke, aynı zamanda, Soğuk Savaş döneminde yaşanmış olan "kuzey-güney" bölünmesinin izlerini de taşımaktadır. Yemen, Aden Körfezi'ne eklemlenmiş bir toprak parçası olmasının yanı sıra,

⁸⁶ Dominik Balthasar, "Somalia's Federal Agenda: From Fragility to Fragmentation?", *European Union Institute For Security Studies Issue Brief 17* (2014): 1-4.

Suudi Arabistan ile birlikte Kızıldeniz'in doğu sahillerini kontrol eden bir konuma haizdir. Bu bakımdan, Yemen'deki yönetimin niteliği ve kontrolü bölgeyle ilgili olan tüm aktörler açısından kritik bir önemdedir. Bu ülkeyle geniş bir sınıra sahip olan Suudi Arabistan, Şiilik özelinde İran ile yakın bir ilişki kurabilecek Husilerin San'a'da kontrolü elde tutmasını istememektedir. Zira böyle bir durumda, Tahran'ın, Yemen üzerinden Kızıldeniz'de etkinlik kurabilmesi mümkün olabilecektir. Üstelik Yemen üzerinden, Suudi Arabistan'da toplumsal/siyasal karışıklık çıkarabilme yönünde faaliyetlerde de bulunulabilecektir. Bu hususta, Riyad'ın en büyük çekincesi, kendi topraklarında yaşayan Şii nüfusun kışkırtılmasıdır. Husilere yönelik olarak girilen büyük çaplı uluslararası operasyonun arkasında esasen bu iki faktör bulunmaktadır. Riyad ve ortağı Abu Dabi'nin liderliğindeki birçok bölge ülkesi, Yemen'de iktidarın kendi ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi kontrolleri altında tutabilecekleri Mansur Hadi ya da bir başka ismin kontrolünde olması için Husilere yönelik büyük bir askeri eylemliliğe girişmiştir. Bu noktada, son dönemde Kızıldeniz kıyısında liman işletmeleri ve askeri üsler ile varlığını hissettirmeye başlayan BAE'nin, Riyad ile koordineli olarak, Yemen topraklarında askeri üsler kurmaya başladığını görüyoruz. Sokotra ile Perim adlı Yemen adalarında oluşturulan büyük çaplı üslerin yanı sıra, DP World tarafından işletilen Aden ile El Kaide'nin elinden alınan Mukalla gibi liman şehirlerinde konuşlandırılan BAE askerleri, Yemen'de ciddi bir yabancı askeri varlığın konuşlandığını kanıtlamaktadır. Hatta Husilerin elinde bulunan Hudeyde Limanı'nın da ele geçirilmesinin ardından burada da BAE'ye ait bir üs oluşturulacağına dair haberler de bulunmaktadır. Abu Dabi, her ne kadar Riyad ile koordineli olarak hareket ediyor olsa da ilerleyen dönemde bu iki ülkenin arasında Yemen özelinde bir paylaşım ya da etkinlik mücadelesinin başlayabileceğine dair analizler de yapılmaktadır. Yemen'de iç savaşın sürüyor olması, bu ülkedeki El Kaide varlığının sürekliliğine de yardımcı olmaktadır. Zira merkezi bir kontrolün olmaması, ülkenin doğusu ve güneyinde belli bölgelerin El Kaide'nin kontrolünde kalmasına neden olmaktadır. Riyad ile Abu Dabi, uluslararası koalisyon ekseninde El Kaide'ye yönelik operasyonlar da yürüttüklerini belirtiyor olmalarına ve ABD'nin Cibuti'deki üssünden de istihbari anlamda destek almalarına karşın, örgütün Yemen topraklarındaki varlığı devam etmektedir. Üstelik bu durum, Aden Körfezi ve Bab-el Mendeb Boğazı'ndaki gemi ve tanker trafiğini de tehdit etmektedir. Yemen, mevcut görünüm itibarıyla Suudi Arabistan ile İran arasındaki büyük rekabetin mücadele sahası haline geldiği gibi, El Kaide ve türevi örgüt-

ler için de bir “sığınak” işlevini görmektedir. Ülkedeki Sünni-Şii gerginliği ve tarihsel bir boyuta da haiz olan San'a-Aden eksenindeki bölünmüşlük, Kızıldeniz'in doğusundaki bu ülkede uzun bir süre daha istikrarlı bir yapının oluşturulamayacağını göstermektedir. BAE'nin ülkede kurmaya başladığı üsler ise, ülkenin kritik önemdeki sahil şeridinde güvenliğin sağlanması amacıyla “yabancı” güçlerin inisiyatif alacaklarını kanıtlamaktadır.

3.4. Eritre

Eski Yunanca'da “Kızıldeniz” anlamına gelen bir ismi olan bu ülke, 1890'dan 1942'ye kadar İtalya'nın, sonrasında ise 1952'ye dek Birleşik Krallık'ın kontrolünde kalmış eski bir sömürge'dir.⁸⁷ Birleşik Krallık'ın, BM kararıyla “iç işlerinde özerk olması” şartıyla Etiyopya'ya bıraktığı Eritre, 1960'ların başından 1991 yılına dek bu ülkeye karşı bağımsızlık mücadelesi yürütmüştür. 1991'de “de facto”, 1993'de ise “de jure” olarak bağımsızlığını elde eden ülke, o tarihten bu yana “tek parti” rejimi ve Isaias Afewerki'nin siyasal özgürlükleri ciddi anlamda kısıtlamış otoriter yönetimi altında bulunmaktadır.⁸⁸ 5 milyonluk bir nüfusa sahip bu Afrika Boynuzu toprağını gündeme getiren en önemli husus ise, Bab-el Mendeb'den Süveyş Kanalı'na uzanan Kızıldeniz güzergahı üzerinde olması ve “derin deniz limanları” ile “askeri üsler” oldukça elverişli bir coğrafi yapıya haiz oluşudur. Eritre'nin de tıpkı Cibuti gibi, “rantçı” bir karaktere sahip olmaya oldukça açık bir potansiyeli bulunmaktadır. 1998-2000 yılları arasında “sınır sorunları” nedeniyle, bağımsızlığını ilan ettiği Etiyopya ile savaşan Eritre, geçtiğimiz yaz iki ülke arasında varılan anlaşmayla bu ülkeyle olan diplomatik, ekonomik, ticari ve siyasal ilişkilerin yeniden başlamasıyla bölgesel görünümünü olumlu yönde dönüştürmeye başlamıştır.

Daha önce de belirtildiği üzere, BAE, Riyad'ın da desteğiyle, Eritre'de, Assab'da bir askeri üs kurmuştur. 2016'dan bu yana aktif olarak kullanılan üs, deniz ve hava kuvvetleri unsurlarına ev sahipliği yapmakta ve Yemen'e yönelik operasyonda da kullanılmaktadır. Eritre'nin, BAE tarafından, Cibuti ile Doraleh Limanı özelinde yaşanan anlaşmazlık sonrası, bu ülkeyi ikame etmek üzere gündeme alındığını da belirtmek gerekir.⁸⁹ Hatta geçmiş dö-

⁸⁷ Araia Tsegai, “The Case For Eritrean National Independence”, *The Black Scholar* 7, No. 9 (1976): 20-27.

⁸⁸ “Eritrea: The Siege State”, *International Crisis Group* 163 (2010): 1-32.

⁸⁹ Nizar Manek, “DP World Sees Key Role For Once-Isolated State in Ports Plan”, *Bloomberg*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-10-19/dp-world-sees-key-role-for-once-isolated-state-in-port-strategy>.

nemde, Eritre'deki limanların İran tarafından, Yemen'deki Husilere yardım amacıyla gönderilen gemilere lojistik destek sunmuş olduğu da belirtilmektedir. Afewerki'nin, İran'dan uzaklaşarak BAE-Suudi Arabistan bloğuna yaklaşmasının temel nedeni ise, bu aktörlerin verdiği finansal ve askeri destektir. Yani, Eritre, rantçı devlet mantığı ekseninde daha fazla kazanç elde edebileceği tarafa yönelmiştir. Bu arada, Eritre ile Etiyopya arasında geçtiğimiz yaz sağlanan ve barışın arabuluculuğunu yapan en önemli aktörün de Suudi Arabistan olduğunu da belirtmek gerekir. Riyad, Eritre'nin önemli bir meselesinin çözümünde rol oynayarak, bu ülke özelinde kendisiyle çatışan çıkarlara sahip farklı aktörlerin etkinlik kurmasını engellemek istemiştir. İran ve Rusya, bu çerçevede değerlendirilmesi gereken en önemli aktörlerdir. Nitekim Rusya da Eritre'de, Assab'da, bir "lojistik merkezi" oluşturmak istediğini, Sergey Lavrov'un 2018'de Doğu Afrika'ya düzenlediği ziyaretler esnasında göstermiştir. Ne var ki, bu yönde atılmış herhangi bir adım bulunmamaktadır.

Bu ülkenin bağımsızlığı ise denizlerle olan bağlantısı tamamen kopan ve bölge özelinde önemli bir güce haiz olan donanmasını lağvetmek zorunda kalan Etiyopya'nın da bu ülke toprakları kendisine bağlıyken kullandığı Assab ve Massawa limanlarını donanma üssü olarak kullanmak isteyebileceğine dair analizler bulunmaktadır. Hatta Abiy Ahmed'in liderliğindeki hükümetin Eritre ile uzlaşmasının ardındaki temel nedenin bu olduğu da düşünülen hususlardandır. Yeniden büyük bir donanma kurmak ve Kızıldeniz'de etkin olmak isteyen Addis Ababa'nın Eritre'yi bu bağlamda kullanmak istemesi hiç de şaşırtıcı olmayacaktır.

3.5. Etiyopya

Doğu Afrika'nın en büyük ekonomisi ve Afrika'nın da en büyük ve güçlü ülkelerinden biri olan Etiyopya, Abiy Ahmed'in başbakanlık koltuğuna oturmasının ardından Kızıldeniz'de daha etkin bir aktör olabilmek için çeşitli hamlelerde bulunmaya başladığını görüyoruz. Bu hamlelerden ilki, daha önce de belirtildiği üzere güçlü bir donanma kurarak, Kızıldeniz kıyısında üsler elde ederek bölgedeki görünürlüğünü artırmaktır. Afrika bazında değerlendirildiğinde güçlü bir kara ordusu ve hava kuvvetlerine sahip olan Addis Ababa, Eritre'yi yitirdikten sonra lağvetmek zorunda kaldığı donanma gücünü yeniden oluşturmak istemektedir.⁹⁰ Nitekim Etiyopya'nın it-

⁹⁰ Dickens Olewe, "Why Landlocked Ethiopia Wants to Launch a Navy", *BBC World*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.bbc.com/news/world-africa-44369382>.

halat ve ihracatında Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'nun çok önemli bir payı bulunmaktadır. Üstelik son dönemde bu bölgede çok sayıda "dış aktör" de güç temerküzünde bulunmakta ve askeri üsler kurmaktadır. En önemli bölge gücü olarak kendisini gören Etiyopya, bu denklemin dışında kalmak istememektedir.

Etiyopya'nın donanma gemilerini bağlayacağı korunaklı ve güvenli üs- lere ihtiyacı olacaktır. Bu çerçevede, Eritre ile varılan anlaşmanın ardından, daha önce Etiyopya Donanması'nca kullanılmış Assab ile Massawa limanla- rında üs kurma talebinin Addis Ababa tarafından Asmara'ya iletilebileceği ifade edilmektedir.⁹¹ Bu hamle, doğal bir yönelim olarak görülmektedir. Zira iki ülke arasında tarihsel, ekonomik ve kültürel anlamda ciddi bir paylaşım ve tamamlayıcılık bulunmaktadır. Abiy Ahmed ise Isaias Afewerki arasın- daki iletişimin böyle bir hamleye kapı aralayabileceği birçok analize de konu olmaktadır. Addis Ababa, Eritre ile yaşadığı sorunlar nedeniyle Cibuti'yi kendisi açısından ticari bir üs haline getirmiştir. Hatta Cibuti'deki Doraleh Limanı'nın Etiyopya'nın ithalat ve ihracatında %95'lik bir paya sahip oldu- ğu, bu limanın toplam hacminin %70'inin de Etiyopya ile bağlantılandırıldı- ğı ortadadır. Addis Ababa'dan Cibuti/Doraleh'e varan ve Çin sermayesi ile yapılmış 759 km'lik demiryolu bu bağlamda çok kritik bir öneme haizdir.⁹² Ayrıca Pekin ile Addis Ababa ve hatta Cibuti arasındaki yakınlaşmayı da yansıtmaktadır. Zira Doraleh Limanı, son dönemde büyük Çin yatırımları- na sahne olmaktadır. Etiyopya'nın, Cibuti ile anlaşılması halinde, bu ülkede de donanma üssü kurabileceği belirtilmektedir. Ticari filosuna ev sahipliği yapan bu ülkeyi, askeri anlamda kullanma fikri, Addis Ababa için normal bir karar olacaktır. Fakat Cibuti'nin başka aktörlerce de kullanılıyor olması, Etiyopya'nın, donanma yatırımı ekseninde bu ülkeyi ikinci plana itmesine neden olabilir.

Etiyopya'nın Eritre ve Cibuti dışında başka bölge aktörleriyle de Kızıldeniz özelinde bağlantıları vardır. Abiy Ahmed, iktidara gelir gelmez, Sudan ile yakınlaşarak, bu ülkenin Port Sudan Limanı'nı da ticari anlamda kullanma yönünde hamlede bulunmuştur.⁹³ Benzer bir durum, daha güney- deki Kenya için de geçerlidir. Ne var ki, Etiyopya'nın, bu ülkeleri ticari bir bağlamda değerlendirmesi ve donanma üssü oluşturmak için kullanması ih-

⁹¹ "Ethiopia Says Re-Opening Roads to Eritrea's Red Sea Ports of Assab and Massawa a Priority", *Tesfanews*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.tesfanews.net/ethiopia-opening-eritrea-assab-massawa-ports-priority>.

⁹² Olewe, "Why Landlocked..."

⁹³ Ibid.

timalinin çok düşük olduğu ifade edilmektedir. Addis Ababa, El Şebab ile mücadele çerçevesinde AMISOM içerisinde büyük bir destek verdiği Somali özelinde ise, bu ülkeden “de facto” bağımsız hareket eden Somaliland’daki Berbera Limanı’nda %19’luk bir işletme payı satın alması ve kendi sınırından bu limana varacak bir ulaştırma yatırımına hazırlanması da önemlidir.⁹⁴ Mogadişu ile olan yakınlığına karşın, “de facto” bağımsız Somaliland’da yatırımlar yaparak, bu yapının bağımsızlığının meşrulaştırılması, Addis Ababa’nın da bölgedeki denklemde kendisine uygun bir rol üstlenmeye çalıştığını kanıtlamaktadır.

3.6. Sudan

Afrika Boynuzu’nun kuzeyinde Nil Deltası’nda yer alan Sudan, Kızıldeniz’e olan kıyısı itibarıyla önemli bir ülkedir. Federal eksende yönetilen bir ülke olmasına karşın başta Darfur olmak üzere önemli siyasal sorunları bulunan Sudan, Güney Sudan’ın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından büyük çaplı petrol rezervlerini de yitirmiştir. Devlet Başkanı Ömer El Beşir’in, Batılı aktörler ve özellikle de ABD tarafından, otoriter ve bir yönetim anlayışına sahip olduğu ve Darfur’da insanlığa karşı suç işlendiği gerekçesiyle suçlanıyor olması sonrasında Rusya ve Çin ile ilişkilerini geliştiren Sudan, bu ülkelerden ekonomik, finansal ve askeri destek almaktadır. Suudi Arabistan ile de yakın ilişkiler içerisinde olan Hartum, son dönemde Türkiye ve Katar ile de işbirliği alanını genişletmeye çalışmaktadır.⁹⁵

Süveyş Kanalı’na yakın bir pozisyonda olması, Sudan’ın da, tıpkı diğer bölge ülkelerinde olduğu gibi üs imkanları elde edebilme yönünde ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye ve Katar’ın, Kızıldeniz’de Sudan’a bağlı olan Sevakin Adası’nda giriştikleri ekonomik, turistik ve sosyo-kültürel yönü ağır basan liman inşası ve modernizasyon projesinin, bölgeyle yakından ilgilenen aktörler tarafından muhtemel bir üs inşasına hazırlık olarak algılanmasına neden olmuştur. Özellikle de Türkiye ile son dönemde arası iyi olmayan Mısır ile yine aynı durumda olan ve Hartum’un finansal anlamda en önemli destekçilerinden biri konumundaki Suudi Arabistan’ın bu husustaki duruşu oldukça önemlidir. Bunun dışında, Rusya’nın da, tıpkı Eritre özelinde görüldüğü gibi, Sudan’da bir donanma lojistik merkezi

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Shaul Shay, “Turkey-Sudan Strategic Relations and the Implications For the Region”, *IPS Institute For Policy and Strategy*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, https://www.idc.ac.il/he/research/ips/Documents/publication/5/Shaul_Shay_TurkeySudan11_01_18A.pdf.

oluşturma yönünde bir isteklilik içerisinde olduğu ve Hartum'un da buna sıcak baktığı ifade edilebilir. Moskova'nın, Sudan'ın askeri yatırımlarındaki rolü düşünüldüğünde, böyle bir girişimin şaşırtıcı olarak değerlendirilmemesi gerekmektedir. Etiyopya ile gelişen ilişkiler ve Addis Ababa'nın, Port Sudan'ı kullanma yönünde bir anlaşma imzalaması, Afrika Boynuzu'nun bu iki büyük ülkesi arasındaki yakınlaşmanın bir işareti olarak görülmektedir.

3.7. Mısır

Herhangi bir üs elde etme girişimine sahne olmasa da Mısır'ın Kızıldeniz özelindeki etkinliği oldukça fazladır. Sudan'ın, Sevakin özelinde, Türkiye gibi Mısır'daki Sisi yönetimiyle sorun yaşayan bir aktörü Kızıldeniz'e entegre etmeye yönelik çabaları ve Port Sudan'ı bölgenin en önemli limanı haline getirmeye yönelik istekliliği, Nil'in paylaşımı hususunda yaşanan sorunlar nedeniyle Hartum ile ilişkileri zaten iyi olmayan Mısır'ı da tedirgin etmiştir. Mısır, Türkiye ve Katar'ın bölgede etkinliğini sınırlayabilme istekliliği özelinde Suudi Arabistan, BAE ve hatta İsrail ile aynı paydada birleşmektedir.⁹⁶ Hatta Mısır'ın, Sudan ile yakın ilişkiler içerisinde bulunan Rusya ile yaklaşarak, Hartum'u Türkiye ve Katar hususunda uyarmak isteyebileceği de ortadadır. Kahire'yi yakından ilgilendiren bir başka unsur ise, İslami Mağrib El Kaidesi (AQIM)'nin, Süveyş Kanalı'na açılan Sina Yarımadası'ndaki görünürlüğüdür. Bu husus, yalnızca Mısır'da değil, bölgeyle ilgili olan tüm küresel ve bölgesel aktörleri ilgilendirmektedir. Zira bu bölgede üslenen terörist unsurlar, kanaldan geçen gemilere yönelik bir saldırganlık geliştirebilir.

Çin'in, Kızıldeniz'deki İsrail Limanı Eilat'tan Hayfa'ya uzanacak Red-Med adında güney-kuzey yönünde bir demiryolu ağı yaratarak Mısır'ı bypass etme girişimi de Kahire tarafından yakından izlenmektedir. Nitekim bu ülkenin stratejik önemini artıran en önemli faktör Süveyş Kanalı'dır. Çin'in bu hamlesi ise, kanala giriş yapmadan, Çin'den gelecek malların Akdeniz'e girmesini sağlayabilecektir. Şüphesiz, böyle bir hamle, Mısır'ın kanaldan elde ettiği gelire de ciddi bir darbe vuracaktır.

⁹⁶ "Saudi Arabia, UAE, Israel Collaborated to Weaken Turkey", *Middle East Monitor*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.middleeastmonitor.com/20190109-saudi-arabia-uae-israel-collaborated-to-weaken-turkey>.

Sonuç

Dünya ticari işleyişinin önemli bir bölümünün gerçekleştirildiği ve özellikle Körfez'deki enerji zengini ülkelerle, Çin, Japonya ve hatta Hindistan açısından stratejik bir değer taşıyan Kızıldeniz, son dönemde bölgede yaşanan gelişmelerle ön plana çıkmaktadır. Arap Yarımadası ve Afrika Boynuzu arasında kuzey-güney yönlü uzanan bu denizin kıyısında yer alan ülkeler, gerek sundukları liman avantajları, gerekse de bölgedeki güvenlik risklerine karşı küresel ve bölgesel aktörlerce elde edilmek istenen üs ayrıcalıkları ile gündeme gelmektedir. Yemen'de, İran ile Suudi Arabistan ve müttefikleri arasında yaşanan vekalet savaşı ile Bab-el Mendeb Boğazı'na açılan Somali'de yaşanan siyasal istikrarsızlık ve El Şebab saldırılarının bu denli gündemde olmasının ve hatta devamlılığının ardında yatan en temel neden de Kızıldeniz'in giderek artan önemidir.

Bölge ülkelerinin iç sorunları ve birbirleriyle olan temas alanları, Kızıldeniz özelinde güç temerküzünde bulunmak isteyen küresel ya da bölgesel aktörlerin politikalarından da önemli oranda etkilenmektedir. Sudan ile Mısır ve Etiyopya ile Eritre ilişkilerindeki gelişmeler ve yine Somali'de, "Somaliland" özelinde değerlendirilmesi gereken siyasal ayrılıkçılık girişiminin ön planda olmasının nedeni de Kızıldeniz'de yaşanan güç mücadelesidir. Kızıldeniz'in dünya gündeminde ön sıralara çıkmasını sağlayan temel tetikleyici, Bab-el Mendeb açıkları ile Hint Okyanusu özelinde görülen "deniz haydutluğu" girişimleri olmuştur. Dünya ticareti ve bölge güvenliğini olumsuz etkileyen bu hususla mücadele amacıyla ortaya konan BM gözetimindeki çok uluslu müdahaleler ile NATO ve AB'nin bölgeye ilişkin farkındalık yaratan misyonları, Kızıldeniz ile çok yakından ilgili olan Çin ve Japonya gibi aktörleri de bölgeye eklemiştir. Bu süreç, zamanla farklı aktörlerin bölge ülkelerinde üs imkanları elde etme yönünde giriştikleri çabalar ile bölgesel bir rekabete dönüşmüştür. Fransa ve ABD'nin ardından, İtalya, Japonya, Çin, BAE gibi aktörlerin üs imkanları elde etmeleri ve Birleşik Krallık, Rusya, Türkiye ve hatta Suudi Arabistan gibi aktörlerin onları takip ediyor olmaları, Kızıldeniz'i, uluslararası mücadeleye entegre olmuş yeni bir alt bölge haline getirmiştir. Cibuti, Somali (Somaliland), Yemen, Sudan, Eritre gibi ülkeler tarafından sağlanan ya da sağlanması planlanan üs imkanları, bu ülkeleri bölgesel görünüm itibarıyla ön plana çıkarırken, hem birbirleriyle olan ilişkilerini hem kendi içsel sorunlarını etkileyen hem de ekonomik açıdan kötü durumda olan bu ülkelerin "rantçı" bir karakter kazanmalarına etki eden veya edecek bir durum yaratmaktadır.

Stratejik öneme haiz bir su yolu vasfı taşıyan Kızıldeniz'de yaşanan gelişmeler, dünya ticaretini, enerji ulaştırma hamlelerini ve bölgesel üstünlük beklentilerini etkileyen her türlü gelişmenin, küresel ve bölgesel aktörler tarafından yakından takip edildiğini kanıtlamaktadır. Bu aktörler, birbirlerinin hamlelerini yakından izlemekte ve bir satranç tahtası üzerinde yapılan hamlelere benzer bir şekilde eylemlilik içerisine girmektedir. Bugün Kızıldeniz özelinde yaşanan mücadelenin, benzer bir görünüme haiz Malakka Boğazı ekseninde ortaya konan stratejik emellerden ya da rekabetten "bölgesel aktör" değişimleri dışında pek de bir farkı bulunmamaktadır. Kısacası dünya küçülmüş, fakat özellikle küresel aktör rolünü üstlenmiş olan aktörler arasındaki mücadele, benzer sebeplerle, süreklilik kazanmıştır.

Kaynakça

- "Arab League to Meet on Iran's Regional Violations at Saudi Request", *Middle East Eye*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <http://www.middleeasteye.net/news/arab-league-meet-iran-s-regional-violations-saudi-request-1190837192>.
- "China Sends Troops to Open First Overseas Military Base in Djibouti", *Reuters*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.reuters.com/article/us-china-djibouti/china-sends-troops-to-open-first-overseas-military-base-in-djibouti-idUSKB-N19X049>.
- "Djibouti Finalising Deal For Saudi Arabian Military Base", *Financial Times*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.ft.com/content/c8f63492-dc14-11e6-9d7c-be108f1c1dce>.
- "Djibouti is Open to Turkey's Efforts to Safeguard Red Sea, Ambassador Says", *Daily Sabah*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.dailysabah.com/diplomacy/2017/12/30/djibouti-is-open-to-turkeys-efforts-to-safeguard-red-sea-ambassador-says>.
- "Djibouti Reduces Diplomatic Status with Qatar: Senegal Recalls Doha Envoy", *Al Arabiya*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <http://english.alarabiya.net/en/News/world/2017/06/07/Mauritania-becomes-eighth-country-severing-ties-with-Qatar.html>.
- "DP World Takes Djibouti Row to China", *The Maritime Executive*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.maritime-executive.com/article/dp-world-takes-djibouti-row-to-china>.
- "Eritrea: The Siege State", *International Crisis Group* 163 (2010): 1-32.
- "Ethiopia Says Re-Opening Roads to Eritrea's Red Sea Ports of Assab and Massawa a Priority", *Tesfanews*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.tesfanews.net/ethiopia-opening-eritrea-assab-massawa-ports-priority>.

- "Fresh Protests in Sudan Call For Ouster of Omar al-Bashir", *News24*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://www.news24.com/Africa/News/fresh-protests-in-sudan-call-for-ouster-of-omar-al-bashir-20190213>.
- "How Turkey Stood By Qatar Amid the Gulf Crisis", *Al Jazeera*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.aljazeera.com/news/2017/11/turkey-stood-qatar-gulf-crisis-171114135404142.html>.
- "Iranian Support Seen Crucial For Yemen's Houthis", *Reuters*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <https://www.reuters.com/article/us-yemen-houthis-iran-insight/iranian-support-seen-crucial-for-yemens-houthis-idUSKBN0JT17A20141215>.
- "Russia May Set Up Red Sea Naval Base After Deal on Port Calls-Senior Sudan MP", *Sputniknews*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://sputniknews.com/military/201901121071422796-russia-naval-base>.
- "Saudi Arabia and Egypt Pledge 10 bn\$ to Kickstart Construction of High-Tech Mega City", *The Independent*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/neom-saudi-arabia-egypt-jordan-crown-prince-mohammed-bin-salman-president-abdel-fattah-alsisi-a8241491.html>.
- "Saudi Arabia, UAE, Israel Collaborated to Weaken Turkey", *Middle East Monitor*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.middleeastmonitor.com/20190109-saudi-arabia-uae-israel-collaborated-to-weaken-turkey>.
- "Somalia: Somaliland Seeks Recognition By Hosting World Powers Naval Bases", *Garowe Online*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.garoweonline.com/en/news/somaliland/somalia-somaliland-seeks-recognition-by-hosting-world-powers-naval-bases>.
- "The UAE is Scrambling to Control Ports in Africa", *The Economist*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2018/07/19/the-uae-is-scrambling-to-control-ports-in-africa>.
- "Three Important Oil Chokepoints Are Located Around the Arabian Peninsula", *EIA*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=32352>.
- "Turkey Opens Military Base in Mogadishu to Train Somali Soldiers", *Reuters*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.reuters.com/article/us-somalia-turkey-military/turkey-opens-military-base-in-mogadishu-to-train-somali-soldiers-idUSKCN1C50JH>.
- "Turkey Rejects Saudi Arabia and Allies' Demands to Shut Down Qatar Air Base", *The Independent*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/qatar-crisis-turkey-saudi-arabia-uae-egypt-economic-sanctions-blockade-air-base-a7805346.html>.

- "Turkey Sends More Troops to Qatar Under Defense Deal", *Financial Tribune*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://financialtribune.com/articles/international/78813/turkey-sends-more-troops-to-qatar-under-defense-deal>.
- "Turkey Takes Command of Anti-Piracy Naval Task Force", *AA*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkey-takes-command-of-anti-piracy-naval-task-force/851671>.
- "Turkish Base in Sudan A Problem For Arab Powers", *Gulf News Sudan*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://gulfnews.com/news/mena/sudan/turkish-base-in-sudan-a-problem-for-arab-powers-1.2148443>
- "UAE Backed Egyptian Forces Arrive in Eritrea", *Middle East Monitor*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.middleeastmonitor.com/20180104-uae-backed-egyptian-forces-arrive-in-eritrea>.
- "UK Opens Permanent Military Base in Bahrain to Strengthen Middle East Presence", *The Independent*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/uk-bahrain-military-base-juffair-royal-navy-mina-salman-middle-east-hms-queen-elizabeth-a8291486.html>.
- "US Secures 10 Year Deal For Djibouti Base", *Al Jazeera*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://www.aljazeera.com/news/americas/2014/05/us-secures-10-year-deal-djibouti-base-20145655315274469.html>.
- Akwei, Ismail. "Russia to Pitch First Camp in Africa with Military Base in Somaliland", *Face2Face Africa*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://face2faceafrica.com/article/russia-to-pitch-first-camp-in-africa-with-military-base-in-somaliland>.
- Al Rasheed, Fahd. "Red Sea-Artery of Global Trade", *Arab News*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <http://www.arabnews.com/columns/news/879221>.
- Anderson, Robert D.A. "China's Red Sea Ambitions", *Diplomat*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <http://diplomatonline.com/mag/2018/10/chinas-red-sea-ambitions/>
- Aras, Bülent ve Akpınar, Pınar. "Turkish Foreign Policy and the Qatar Crisis", *Istanbul Policy Center*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2017/08/Turkey-QatarPolicyBrief_Aras_Akpınar.pdf.
- Attwell, Robert. "Situating Somali Piracy in Japanese Security Policy", *African East Asian Affairs* 4 (2016): 54-71.
- Balthasar, Dominik. "Somalia's Federal Agenda: From Fragility to Fragmentation?", *European Union Institute For Security Studies Issue Brief* 17 (2014): 1-4.
- Batarfi, Khaled M. "Ethiopian-Eritrean Peace Agreement: How and Why?", *Saudi Gazette*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <http://saudigazette.com.sa/article/543600/Opinion/OP-ED/Ethiopian-Eritrean-peace-agreement-mdash-how-and-why>.
- Benabdallah, Lina. "China's Peace and Security Strategies in Africa: Building Capacity is Building Peace?", *African Studies Quarterly* 16, No. 3-4 (2016): 17-34.

- Bereketeab, Redie. "Djibouti: Strategic Location, An Asset or a Curse?", *Journal of African Foreign Affairs* 3, No. 1-2 (2016): 5-18.
- Bereketeab, Redie. "Self-Determination and Secessionism in Somaliland and South Sudan", *Nordiska Afrika Institutet*, Discussion Paper 75 (2012): 1-37.
- Boeke, Sergei. "Al-Qaeda in the Islamic Maghreb: Terrorism, Insurgency or Organized Crime?", *Small Wars and Insurgencies* 27, No. 5 (2016): 914-936.
- Bulos, Nabih. "Saudi Arabia Hopes Naval Exercises in the Red Sea Lead to Greater Clout in East Africa", *The Los Angeles Times*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <https://www.latimes.com/world/middleeast/la-fg-saudi-arabia-red-sea-20190112-story.html>.
- Clausen, Maria-Louise. "Islamic State in Yemen-A Rival to al-Qaeda?", *Connections: The Quarterly Journal* 16, No. 1 (2017): 50-62.
- Dahir, Abdi Latif. "How a Tiny African Country Became the World's Key Military Base?", *Quartz*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://qz.com/africa/1056257/how-a-tiny-african-country-became-the-worlds-key-military-base>.
- Dahir, Abdi Latif. "Russia is the Latest World Power Eyeing the Horn of Africa", *Quartz*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://qz.com/africa/1377434/russias-sergey-lavrov-confirms-plans-for-logistics-base-in-eritrea>.
- Djama, Abbas Daher. "The Phenomenon of Piracy off the Coast of Somalia: Challenges and Solutions of the International Community", *Oceans and the Law of the Sea*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, http://www.un.org/depts/los/nippon/unnff_programme_home/fellows_pages/fellows_papers/djama_1112_djibouti.pdf.
- Efron, Shira. "The Future of Israeli-Turkish Relations", *RAND Corporation*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR2400/RR2445/RAND_RR2445.pdf.
- Gebhard, Carmen. "The Two Faces of EU-NATO Cooperation: Counter Piracy Operations off the Somali Coast", *Cooperation and Conflict* 50, No. 1 (2014): 107-127.
- Gidey, Muauz. "Anatomy of Issa-Afar Violence", *Journal of Developing Societies* 33, No. 3 (2017): 311-328.
- Gramer, Robbie. "Trump Administration Gives Sudan a Way to Come in From the Cold", *Foreign Policy*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://foreignpolicy.com/2018/11/08/trump-administration-gives-sudan-a-way-to-come-in-from-the-cold-sanctions-relief-trump-africa-state-sponsor-terrorism-human-rights-terrorism>.
- Gürses, Mehmet. "State Sponsored Development, Oil and Democratization", *Democratization* 16, No. 3 (2009): 508-529.
- Haynes, Susan. "Russia, China and a Multipolar World Order: The Danger in the Undefined", *Asian Perspective* 33, No. 1 (2009): 159-184.

- Headley, Tyler. "China's Djibouti Base: A One Year Update", *The Diplomat*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://thediplomat.com/2018/12/chinas-djibouti-base-a-one-year-update>.
- Hedges, Matthew ve Cafiero, Giorgio. "The GCC and the Muslim Brotherhood: What Does the Future Hold?", *Middle East Policy* 24, No. 1 (2017): 129-153.
- Hiyashi, Miki. "The Future Prospects of the US-Japan Security Alliance: A Two-Handed Strategy", Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <http://www.e-ir.info/2017/10/14/the-future-prospects-of-the-u-s-japan-security-alliance-a-two-handed-strategy>.
- Jeffrey, James. "US-Ethiopia Relationship Changing Amid Horn of Africa Power Struggle", *Global Post*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://www.pri.org/stories/2018-11-08/us-ethiopia-relationship-changing-amid-horn-africa-power-struggle>.
- Jones, Seth G. "Counterterrorism and Counterinsurgency in Somalia", *RAND Corporation*, Erişim Tarihi 19 Şubat 2019, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1500/RR1539/RAND_RR1539.pdf.
- Juneau, Thomas. "Iran's Policy Towards the Houthis in Yemen: A Limited Return on a Modest Investment", *International Affairs* 92, No. 3 (2016): 647-663.
- Köse, Talha ve Ulutaş, Ufuk. "Regional Implications of the Qatar Crisis: Increasing Vulnerabilities", *SETA Perspective* 31 (2017): 1-6.
- Krupakar, Jayanna. "China's Naval Base(s) in the Indian Ocean-Signs of a Maritime Grand Strategy?", *Strategic Analysis* 41, No. 3 (2017): 207-222.
- Mainoldi, Luca. "Everybody in, Scrambling For Djibouti", *Macrogeo*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.macrogeo.global/analysis/everybody-in-scrambling-for-djibouti>.
- Manek, Nizar. "DPWorld Sees Key Role For Once-Isolated State in Ports Plan", *Bloomberg*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-10-19/dp-world-sees-key-role-for-once-isolated-state-in-port-strategy>.
- Mason, Ra. "Djibouti and Beyond: Japan's First Post-War Overseas Base and the Recalibration of Risk in Securing Enhanced Military Capabilities", *Asian Security* (2017).
- Miller, Andrew ve Sokolsky, Richard. "Arab NATO: An Idea Whose Time Has Not (And May Never) Come", *Carnegie Endowment For Peace*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://carnegieendowment.org/2018/08/21/arab-nato-idea-whose-time-has-not-and-may-never-come-pub-77086>.
- Mollman, Steve. "China Shipping Out Troops to Occupy Its First Overseas Military Base", *Quartz*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://qz.com/1027376/china-is-shipping-out-troops-to-its-first-overseas-military-base-in-djibouti>.

- Mueller, Jason C. "The Evolution of Political Violence: The Case of Somalia's Al-Shabaab", *Terrorism and Political Violence* 30, No. 1 (2018): 116-141.
- Mumford, Andrew. "Proxy Warfare and the Future of Conflict", *The RUSI Journal* 158, No. 2 (2013): 40-46.
- Nashed, Mat. "Fearing Execution, Saudi Shia Are Forced Into a Life in Hiding", *Middle East Eye*, Erişim Tarihi 20 Şubat 2019, <https://www.middleeasteye.net/news/fearing-execution-saudi-shia-are-forced-life-hiding>.
- Olewe, Dickens. "Why Landlocked Ethiopia Wants to Launch a Navy", *BBC World*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.bbc.com/news/world-africa-44369382>.
- Panda, Jagannath P. ve Basu, Titlu, *China-India-Japan in the Indo-Pacific: Ideas, Interests and Infrastructure*, New Delhi: Pentagon Press, 2018.
- Panda, Rajaram. "Djibouti Military Base is a New Step in China's Maritime Footprint", *Global Asia* 12, No. 3 (2017): 76-81.
- Schraeder, P.J. "Ethnic Politics in Djibouti: From Eye of the Hurricane to Boiling Cauldron", *African Affairs* 92 (1993): 203-221.
- Shama, Nael. "Ambitious UAE Flexes Military Muscle", *Reuters*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, <https://www.reuters.com/article/us-shama-uae-commentary/commentary-ambitious-uae-flexes-military-muscle-idUSKCN1LC1EC>.
- Shay, Shaul. "Turkey-Sudan Strategic Relations and the Implications For the Region", *IPS Institute For Policy and Strategy*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, https://www.idc.ac.il/he/research/ips/Documents/publication/5/Shaul_Shay_TurkeySudan11_01_18A.pdf.
- Styan, David. "Djibouti: Small State Strategy at a Crossroads", *Third World Thematics: A TWQ Journal* 1, No. 1 (2016): 81.
- Suzuki, Kazuto. "Twenty Five Years of Japanese Peacekeeping Operations and the Self-Defense Forces Mission in South Sudan", *Asia-Pacific Review* 24, No. 2 (2017): 44-63.
- T. Terpstra. "It's Getting Really Crowded Around Djibouti City", *Medium*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://medium.com/@TTerpstra/its-getting-really-crowded-around-djibouti-city-7d7b8d9fb19c>.
- Telci, İsmail Numan ve Horoz, Tuba Öztürk. "Military Bases in the Foreign Policy of the United Arab Emirates", *Insight Turkey* 20, No.2 (2018): 143-165.
- Tobin, Liza. "Beijing's Strategy to Build China into a Maritime Great Power", *Naval War College Review* 71, No. 2 (2018): 17-33.
- Tseggai, Araia. "The Case For Eritrean National Independence", *The Black Scholar* 7, No. 9 (1976): 20-27.

- Turse, Nick. "The Stealth Expansion of a Secret US Drone Base in Africa", *The Intercept*, Erişim Tarihi 21 Şubat 2019, <https://theintercept.com/2015/10/21/stealth-expansion-of-secret-us-drone-base-in-africa>.
- Tzogopoulos, George N. "Greece, Israel and China's Belt and Road Initiative", *BESA Mideast Security and Policy Studies* 139 (2017): 23-30.
- Ulrichsen, Kristian Coates. "Transformation in UAE's Foreign Policy", *Al Jazeera Centre For Studies Report*, Erişim Tarihi 22 Şubat 2019, http://studies.aljazeera.net/mritems/Documents/2017/6/8/2d9acc7f833e4e9eb2c97b8eb590e4bb_100.pdf.
- Verjee, Aly. "A Friendly Little Dictatorship in the Horn of Africa", *Foreign Policy*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://foreignpolicy.com/2011/04/08/a-friendly-little-dictatorship-in-the-horn-of-africa-2>.
- Wright, Georgina ve Bevington, Matt. "Britain Must Decide What Kind of Power It Wants to Be After BREXIT", *Chatham House Expert Comment*, Erişim Tarihi 23 Şubat 2019, <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/britain-must-decide-what-kind-power-it-wants-be-after-brexite>
- Yadav, Stacey Philbrick. "Fragmentation and Localization in Yemen's War: Challenges and Opportunities for Peace", *Crown Center For Middle East Studies*, Middle East Brief, No. 123 (2018).
- Yoel, Benjamin. "The Ethiopia-Eritrea Peace Deal: Why Now?", *Ifriqiya Africa Research Program* 4, No. 5 (2018): 1-6.